

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Виконала:

Білокур Анастасія Сергіївна

студентка 2 курсу 61-2 МДО групи
факультету дошкільної освіти

Науковий керівник:

Гордій Ніна Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	10
1.1. Соціалізація дитини як процес розвитку особистості в дошкільному дитинстві.....	10
1.2. Фактори соціалізації дітей дошкільного віку в умовах дитячого садка.....	23
1.3. Теоретико-методичні засади супроводу соціалізації особистості в дошкільному дитинстві.....	33
Висновки до першого розділу.....	42
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	45
2.1. Соціалізація особистості дитини в дошкільному віці в процесі педагогічного супроводу.....	45
2.2. Система роботи з питання педагогічного супроводу соціалізації старших дошкільників.....	56
2.3. Визначення рівня ефективності проведеної роботи.....	70
Висновки до другого розділу.....	78
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дошкільне дитинство – є особливим періодом у розвитку дитини, коли в дитини розвиваються загальні здібності, які необхідні будь-якій людині в будь-якому виді діяльності. Вміння спілкуватися з іншими людьми, діяти разом з ними, здатність прагнути, радіти й засмучуватися, пізнавати нове, нехай наївно, але зате яскраво й нестандартно, по-своєму бачити й розуміти життя – це й ще багато чого іншого несе в собі дошкільне дитинство.

Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві зумовлена зміною соціокультурних умов формування особистості, суперечливим станом соціально-педагогічної теорії та практики. Сучасна ситуація нестабільності призвела до зміни усієї картини суспільного життя, до зміни форм соціального контролю, ролі соціальних інституцій та власне і самої соціалізації, у процесі якої індивід стає особистістю, набуваючи статусу самостійного соціального суб'єкта. Ці зміни засвідчили потребу переосмислення наукових уявлень про соціалізацію як соціокультурного явища на теоретико-методичному рівні, що поставило проблему соціалізації у центр уваги сучасних дослідників (А. Богуш, М. Галагузова, Н. Голованова, А. Капська, О. Кононко, Н. Лавриченко, С. Литвиненко, А. Мудрик, С. Савченко, С. Харченко). Вищесказане набуває значущості, коли йдеться про особистість у дошкільному дитинстві, яке посідає особливе місце у педагогічній і психологічній науці і трактується науковцями як «період первинного фактичного становлення особистості». Соціалізація особистості в дошкільному дитинстві є пріоритетним напрямом дошкільної освіти, важливим системним педагогічно виваженим процесом, пролонгованим у часі, у змістовному та технологічному аспектах, що дозволяє дитині прилучатися до соціокультурного процесу та освоювати позицію суб'єкта соціального життя. Педагогічно виважена соціалізація дитини-дошкільника органічно вбудована у педагогічний процес дошкільного навчального закладу і в узагальненому вигляді є системою соціально-педагогічного

супроводу, що дозволяє розв'язати наявні завдання та проблеми у процесі соціалізації та досягти поставлених цілей соціалізації на етапі дошкільного дитинства. Соціально-педагогічний супровід соціалізації дитини-дошкільника відображає професійну інтерпретацію педагогом соціальної ситуації розвитку дитини, перетворення її у чинник соціально-особистісного становлення вихованця.

Діти – це єдина категорія, що не має соціальних статусів і соціальних ролей, якщо не вважати статусів «дитина», «чоловіча – жіноча стать», «син – донька», «племінник» і тощо, які вони ще не осмислюють повною мірою. Тому що діти не є виробниками матеріальних благ і не відносяться до категорії економічно самостійного населення, у них не може бути професійних, економічних і політичних статусів і ролей. Їм не знайоме те, з чого складається сутність статусів – коло прав і обов'язків. Вони не знають, що таке відповідальність, соціальні норми, хоча доречно зауважити, що дорослі їм про це розповідають [7, с. 57-58].

Соціалізація дитини є стратегічною метою діяльності кожного педагога. Нова соціокультурна ситуація неминуче задає нові параметри перебігу соціалізації, пред'являючи до її суб'єкта підвищені вимоги у формуванні нових моделей соціальної поведінки, конструюванні персональної системи цінностей, внаслідок чого перед педагогічною наукою постає потреба переосмислення й перегляду засад виховання та соціалізації особистості в дошкільному дитинстві. Методичний супровід соціалізації особистості передбачає необхідність сформованого у педагогів цілісного уявлення про дитину як об'єкт і суб'єкт соціалізації, що вимагає визначення специфіки діяльності фахівців дошкільного закладу на кожному віковому етапі її соціального становлення, ставлення до неї як до суб'єкта спілкування, співпраці, партнерства, надання права на власний вибір. У словнику В. Даля знаходимо тлумачення супроводу, як дію, опредмечену від дієслова «супроводжувати», тобто «проводжати, супроводжувати, іти разом для проводжання, проводжати, слідувати» [1]. Таке трактування відображає одну

принципову особливість супроводу: одночасне перебування поруч з дитиною, яка в силу вікових особливостей проходить первинну соціалізацію; наявне посередництво дорослого між соціальним світом і власним життєвим світом дитини забезпечує її оптимістичне світовідчуття завдяки створенню в просторі дошкільної установи умов для соціально-емоційного благополуччя та гармонійної соціалізації особистості. При аналізі поняття «супровід» важливим також є те, що суб'єктом або носієм проблеми розвитку дитини є не тільки вона сама, але і її батьки та педагоги [4, с. 302]. Діяльність фахівців дошкільного навчального закладу, які забезпечують супровід соціалізації особистості, «спрямована на забезпечення двох узгоджених процесів: індивідуальний супровід дитини в освітньому процесі певної вікової групи і системне супроводження, яке спрямоване на превентивно-пропедевтичну або профілактично-корекційну роботу усієї вікової групи (або системи у цілому)».

Педагогічне проектування системи педагогічного супроводу соціалізації дитини-дошкільника виражається у визначенні взаємопов'язаних і послідовно взаємодіючих компонентів супроводу процесу соціалізації, що відображають логічну послідовність і адекватне відтворення у реальній освітній практиці педагогічної діяльності через забезпечення організованої взаємодії у системі «дитина-дорослий», «дитина-дитина» і «дитина-соціум».

Для забезпечення сприятливих умов життя й виховання дитини, формування основ повноцінної, гармонійної особистості необхідні зміцнення й розвиток тісного зв'язку й взаємодії дитячого закладу й сім'ї.

З метою забезпечення соціалізації особистості в дошкільному дитинстві була створена парціальна програма соціального розвитку дітей дошкільного віку. Зазначимо, що в Україні існують різноманітні програми для дошкільних навчальних закладів («Малютко», «Дитина»; регіональні програми – «Дитина в дошкільні роки», «Українське дошкільля», «Ранній інтелектуальний розвиток дитини», «Дошкільник і економіка», «Моя довкілля»), які, серед інших ліній розвитку, окреслюють і коло завдань

соціально-морального, емоційноціннісного розвитку дитини дошкільного віку. Водночас програмнометодичні розробки, необхідні для забезпечення гармонійної соціалізації особистості у дошкільному дитинстві, розрізнені, несистематизовані, не об'єднані в цільову програму. Це спонукало до розробки авторської парціальної програми «Дошколярик у суспільному докїллі», яка б забезпечувала соціально-особистісний розвиток дошкільника. Теоретикометодологічні засади програми становили наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених – представників гуманістичного виховання у дитячій психології та соціальній і дошкільній педагогії, дослідження у галузі соціального становлення особистості та розвитку дитини дошкільного віку.

Соціалізованість дітей дошкільного віку має мобільний характер, може бути успішною чи невдалою. Її оцінка дорослим визначається як мірою «вписаності» дитини в людське оточення (легко адаптується до нових умов життя, швидко засвоює правила і норми соціальної групи, ініціює контакти, відповідає на ініціативу інших людей, домовляється, укладає угоди, налагоджує взаємодію, толерантна щодо відмінностей в інших, справедлива у розподілі ролей та оцінці чеснот і досягнень будь-кого, адекватна у виконанні основних соціальних ролей, елементарно контролює та регулює свою соціальну поведінку, конструктивно поводить себе в конфліктній ситуації, вміє залагодити сварку, вчиняє совісно не лише під контролем дорослого, а й за відсутності контролю з його боку), так і корисності соціальної поведінки дитини для її особистісного зростання (самостійної поведінки, індивідуальної своєрідності, почуття захищеності й комфорту, радісного світовідчуття, здатності реалізувати свої здібності, збагачення життєвого досвіду).

Серед науковців, котрі суттєво віддзеркалилися на дослідженнях проблеми соціалізації, слід назвати О. Запорожець, А. Богуш, Т. Кравченко, Т. Поніманську та інші [5, с. 10]. Науковцями М. Лукашевич, І. Печенко, І. Рогальською та іншими розкрито соціально-психологічні аспекти соціалізації з урахуванням вікових особливостей дошкільників.

Стосовно до соціального розвитку дитини найчастіше використовується саме поняття «соціалізація», так як воно передбачає не тільки засвоєння людиною загальноприйнятих зразків, норм і цінностей, а й активна взаємодія із соціальним середовищем, в результаті якого конструюється образ світу і себе, тобто відбувається формування таких індивідуальних утворень як особистість і самосвідомість.

Провідні інститути соціалізації в дитинстві – сім'я, група однолітків, освітні установи і засоби масової інформації. Роль сім'ї в успішній соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку являється предметом уваги у всіх історично сформованих педагогічних системах.

Проблеми соціалізації особистості розглядалися з філософських, соціологічних, психологічних, культурологічних, педагогічних позицій.

Вагоме значення серед досліджень проблем соціалізації особистості займають роботи, присвячені соціалізації дітей та молоді, авторами котрих являються: Г. Беленька, А. Богуш, Л. Варяниця, О. Вишневський, Н. Гавриш, С. Курінна, Н. Лисенко, Т. Логвиненко, Н. Побірченко, Т. Поніманська, Ю. Приходько, І. Рогальська-Яблонська, С. Савченко, С. Сайко та інші [40, с. 70].

На перших етапах формування особистості соціалізація здійснюється через спілкування, навчання, виховання, потім через практичну діяльність.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує недостатню роздробленість проблеми методичного супроводу соціалізації особистості та перспективність вивчення даного питання в умовах дошкільного закладу . Це дало підставу до вибору теми магістерської роботи: *«Педагогічні умови соціалізації дітей старшого дошкільного віку»*.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови педагогічного супроводу соціалізації особистості в дошкільному дитинстві.

Об'єкт дослідження: соціалізації дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: педагогічні умови соціалізації дітей старшого дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження: процес соціалізації старших дошкільників буде успішним за умови: зорієнтованості на особистість дитини; становлення її як суб'єкта соціалізації та власної життєтворчості; створення у групі ЗДО сприятливого психологічного клімату.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми педагогічного супроводу соціалізації особистості в дітей дошкільного віку.
2. Визначити критерії та рівні сформованості соціалізації дітей дошкільного віку у процесі педагогічного супроводу.
3. Розробити та спробувати систему роботи, щодо соціалізації дітей дошкільного віку за допомогою педагогічного супроводу.
4. Розробити методичні рекомендації для вихователів, щодо педагогічного супроводу соціалізації особистості в дошкільному дитинстві.

Для вирішення поставлених завдань використано комплекс методів:

- **теоретичні:** вивчення, аналіз та узагальнення педагогічної, психолого-педагогічної і методичної літератури щодо методичного супроводу соціалізації особистості в дошкільному дитинстві;
- **практичні:** спостереження; бесіда; порівняння; анкетування; педагогічне дослідження.

Наукова новизна й теоретична значущість: здійснено аналіз засобів соціалізації; розроблено систему роботи щодо покращення соціалізації між вихователями та батьками, дітьми.

Експериментальна база: дослідження проводилося на базі Сумського дошкільного навчального закладу №38 «Яблунька» з вересня 2020 року до травня 2021 року.

Практична значущість: дослідження полягає у розробці рекомендацій, котрі можуть бути використані батьками та вихователями у соціалізації дітей дошкільного віку.

Структура роботи. Магістерська робота складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку літератури (73 найменувань), рекомендацій, 7 додатків. Повний обсяг магістерської роботи становить 113 сторінки, основний текст 89 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Соціалізація дитини як процес розвитку особистості в дошкільному дитинстві

Соціалізація - це складний і багатогранний процес придбання дитиною навичок, норм і цінностей. Його участь у соціумі, контролі своїх дій і емоцій. Соціалізація дітей дошкільного віку здійснюється в процесі спілкування і взаємодії з іншими людьми. Саме через комунікацію, дитина вчиться говорити та контактувати. У процесі гри знайомитися з навколишнім світом і людьми. Все це дає дитині імпульс до формування особистих переконань, потреб, духовних цінностей і характеру.

Соціалізація виступає одним із основоположних соціальних процесів, що забезпечує повноправне існування людини в середині суспільства. Соціалізація являється двостороннім процесом, оскільки відбувається не лише збагачення соціальним досвідом, а й реалізація людиною соціальних зв'язків [30, с. 172].

Соціалізація дітей дошкільного віку здійснюється в процесі спілкування і взаємодії з іншими людьми. Так, через комунікацію, дитина вчиться говорити і контактувати. В процесі гри стикатися з навколишнім світом і людьми. Все це дає дитині імпульс до формування особистих переконань, потреб, духовних цінностей і характеру.

Термін «соціалізація» вживають для позначення процесу, в ході якого людська істота з певними біологічними задатками набуває якостей, необхідних їй для життєдіяльності в суспільстві. По суті соціалізація означає включення дошкільника до певної соціальної спільності, групи, колективу.

Дорослий і дитина різняться між собою не лише життєвим досвідом та особливостями, закономірностями світосприймання. Логіку світосприймання дорослого можна схематично передати так: осягає інформацію розумом – кваліфікує своє чуттєве враження від неї – вдається до відповідної активної

дії. Істотно відрізняється від неї логіка світосприймання дошкільника: він одразу реагує на зовнішній подразник активною дією, потім диференціює свої чуттєві враження від нього, і лише тоді осягає інформацію розумом, аналізує її. Якщо для дорослих процес світосприймання починається з розумових, то для малюка – з предметно-практичних дій! Якщо практична дія для дорослого є завершенням акту сприймання життєво важливої інформації, то для дитини – її початком! Це – закономірність, особливість, яку слід брати до уваги, враховувати в ході організації педагогічної роботи [7, с. 87-91].

У кожному суспільстві соціалізація має свої особливості на різних етапах його становлення та розвитку. Українські дослідники Н. Кирста, Н. Лисенко; узагальнюють етапи соціалізації, пропонують співвіднести з віковою періодизацією життя людини, у якій особливе місце посідають дошкільний період.

Соціалізація дитини, тобто її входження у світ людей, починається від самого народження. Першою людиною у цьому процесі стає мати. Саме вона віддає дитині більшу частину свого життя, дає перші приклади любові, ніжності, турботи, вчить малюка спілкуватися з іншими людьми. Вихователі здебільшого скеровують виховні впливи на дитину. Вони посередники між дитиною та світом. Безумовно наука життя, яку викладають близькі та люблячі люди, легше сприймається дитиною, міцніше запам'ятовується.

Соціальний розвиток, що утворює контекст онтогенезу, об'єктивно спрямовує його й визначає загальний зміст, який Д. Фельдштейн розглядає як взаємозв'язок соціалізації та індивідуалізації, що відбувається в процесі діяльності. Такої ж думки дотримується і О. Кононко, котра визначає соціалізацію на ранніх етапах онтогенезу як «набуття дошкільником соціального досвіду, що здійснюється через діяльність, спрямовану на орієнтування в ситуації, пристосування до навколишнього, перетворення живої й неживої природи, власного «Я».

У результаті соціального розвитку засвоюється певний обсяг соціальної інформації, система ціннісних орієнтацій, формується досвід соціальної діяльності у формуванні навичок, здатність до спілкування з оточуючими. Це процес освоєння й реалізації зростаючою людиною соціального змісту (і в цьому значенні вона певною мірою протистоїть процесу індивідуалізації); соціалізація також розглядається як реальний зміст дорослішання дитини, у якому відбувається становлення значущої для індивідуальності суб'єкта активної творчої соціальної дії. У першому випадку дитина більшою мірою виступає об'єктом засвоєння й набуття соціального досвіду, у другому – суб'єктом власної творчої діяльності. Процес соціалізації як активної творчої адаптації до культурного середовища відбувається практично протягом усього життя людини, однак, за даними науковців, пік його функціонально припадає на період старшого дошкільного віку. Дитина поступово входить у реальність людського буття, яку утворюють простори предметного світу, образно-знакових систем, природи та соціальний простір безпосередніх стосунків людей [3, с. 115-117].

Характеризуючи дитину дошкільного віку як соціального суб'єкта, слід звернути увагу на особливості соціалізації дітей п'яти-шести років: по-перше, відокремленість від дорослого, її здатність діяти не лише за вказівками та приписами авторитетних людей, а за власними спонуками, що базуються на особистому досвіді, задоволенні своїх індивідуальних і соціальних потреб. По-друге, активний характер соціальної поведінки дитини, її намагання проявити себе як суб'єкта предметно-практичної діяльності, пізнання та спілкування. Дитина може ініціювати починання, впливати на інших, мати власну думку, сперечатися в разі потреби, наполягати на доцільності чогось, реалізовувати свої можливості, привертати до себе увагу інших, діяти на власний розсуд, визначати статус у групі однолітків, домагатися визнання своїх чеснот та досягнень. У моделі «суб'єкт – об'єкт» обидві сторони виступають активними партнерами соціальної взаємодії. Вони різняться статусом, життєвим досвідом, ступенем

соціальної зрілості. Дорослий більше за дитину знає, розуміє, краще орієнтується в довкіллі та його законах. Проте обох об'єднує право на суб'єктну активність, власну помилку, індивідуальний досвід [9, с. 7-11].

Взаємодія дитини із «зовнішнім» світом відбувається через діяльність, оволодіння способами та засобами дій, відбитих у сукупному людському досвіді, культурі. Засвоєння дитиною соціального досвіду, що трансформується із зовнішнього у внутрішній план психічної діяльності, визначає її розвиток як суб'єкта предметної діяльності. Інтеріоризовані способи дій, включені в індивідуальну предметну діяльність, екстеріоризуються, а в подальшому відбувається накопичення індивідуального досвіду суб'єктом, вироблення нових способів та прийомів діяльності на ґрунті засвоєних. Численні наукові факти засвідчують, що, якщо інтелектуальні чи емоційні якості особистості за різних причин не здобувають необхідного розвитку в дошкільному дитинстві, то пізніше подолання таких недоліків утруднюється, а в інших випадках й унеможлиблюється.

Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує педагогів на впровадження у практику компетентнісного підходу до особистості, згідно з яким найважливішим завданням сучасного дошкільного закладу є навчання дітей науки життя, турбота про життєздатність дитини, збагачення її навичками практичної діяльності. Сьогодні, як ніколи раніше, необхідно формувати особистість, здатну в плинних умовах діяти доцільно, застосовувати набуті раніше знання і досвід за нових обставин, докладати вольові зусилля для досягнення мети, поводитися оптимістично, домагатися успіху та визнання іншими людьми, оновлювати свої знання, збагачувати досвід, виявляти гнучкість, самовдосконалюватись. Соціальна компетентність засвідчує зрілість дошкільника як соціальної особи.

Дошкільник відчуває сильну потребу встановити контакти з дорослими й однолітками, знайомими і незнайомими, представниками різної статі. Все це передбачає становлення в нього здатності розрізняти людей за різними

ознаками – спорідненістю (рідний – знайомий – чужий), емоційною привабливістю й важливістю (приємні – байдужі – неприємні; необхідні – непотрібні), віком (дитина – дорослий – стара людина), статевою належністю (чоловіки – жінки, хлопчики – дівчатка). Так поступово розширюється соціальний досвід дошкільняти, який допомагає йому зорієнтуватися в людському довкіллі, визначити в ньому своє місце, почуватися задоволеним життям [5, с. 8].

Формуванню в дошкільника відчуття благополуччя в соціальному довкіллі сприятиме збалансованість в його життєдіяльності трьох основних життєвих прагнень:

1) до самореалізації (прояв його природних можливостей, сил, здібностей; прагнення досягти успіху, домогтися визнання іншими його чеснот, добрих вчинків; намагання самоствердитися, заявити про своє «Я»);

2) до саморозвитку (наявність у дитини права на вільний вибір і прийняття власних рішень; існування права на помилку, можливість розпоряджатися на власний розсуд на своїй території);

3) до самозбереження (протистояти руйнівним впливам соціального довкілля; підтримати себе у стресових ситуаціях; ставитися з довірою до своїх можливостей, не погоджуватися з негативною думкою інших про себе).

Водночас педагогові належить збалансувати важливий для формування соціальної зрілості дошкільнят таких умінь:

1) орієнтуватися у нових умовах життя (встановлювати їх схожість-несхожість із звичними; і визначити, що є важливим-неважливим, корисним-шкідливим, безпечним-небезпечним,приємним-неприємним; диференціювати межі соціально прийнятної, схвалюваної і не схвалюваної поведінки; надавати перевагу позитивній налаштованості міркувань, конструктивним способам поведінки;

2) пристосовуватися до навколишнього світу (освоюватися в незнайомому людському довкіллі; набувати необхідних умінь і навичок спілкування та спільної діяльності; вписуватися в колектив; засвоювати

основні правила співжиття і моральні норми поведінки; визначати свій статус у групі однолітків, бути толерантними щодо інших, ставити себе на їх місце);

3) уміння конструктивно впливати на оточення та самого себе (виробляти свої особисті плани, продукувати нові ідеї; проявляти свою індивідуальність, проявляти творчу активність, вигадку, елементи раціоналізаторства, фантазії; відстоювати власну думку та гідність; орієнтуватися на правильну доцільну поведінку, чинити опір негативному тиску, підтримувати приємні взаємини і переривати неприємні; організувати добродійні справи, допомагати іншим) [15, с. 46-59].

Зазначимо, що через сукупність механізмів соціалізації засвоюються норми, еталони поведінки, погляди, що властиві сім'ї та найближчому до дитини оточенню, відбувається накопичення знань та досвіду соціально прийнятої поведінки у взаємодії дитини з різними соціальними інститутами, межах дитячої субкультури та в процесі спілкування дитини з особами, які для неї є суб'єктивно значущими, вплив усіх зазначених механізмів опосередковується рефлексією, оскільки дитина формується та змінюється в результаті усвідомлення та переживання реальності, в якій вона живе.

Дошкільний вік є початковим етапом формування суб'єкта діяльності, спілкування й пізнання (Р. Буре, С. Кононко, В. Кузьменко, С. Кулачківська, Г. Люблінська, Т. Піроженко та інші). Значення періоду від народження до вступу до школи полягає у набутті вихідних людських знань і умінь, психічних якостей і властивостей, необхідних людині для життя в суспільстві. У цей період зростає пізнавальна активність дитини, чому сприяють становлення смислової пам'яті, довільної уваги. Значно підвищується роль мовлення в пізнанні довкілля й у розвитку спілкування, різних видів дитячої діяльності. Відбувається інтенсивний розвиток особистості дитини, її волі, становлення моральних уявлень та форм суспільної поведінки, формування ієрархії мотивів та потреб, загальна й диференційована самооцінка, елементи вольової регуляції поведінки. Усе це створює передумови для переходу до шкільного життя [24, с. 97-101].

Специфіка процесу соціалізації дітей пояснюється сенситивністю, підвищеною чутливістю дитини до змісту власної Я-концепції, що робить її вразливою до зовнішніх впливів. Таким чином, досвідчені науковці вбачають істотний ресурс психічного розвитку дитини у створенні захисного оточення (В. Абраменкова, Х. Алієва, С. Литвиненко, М. Осоріна та інші) [1, с. 7-10].

Розширюючи й установлюючи соціальні зв'язки, шести-семирічна дитина освоює власний психологічний простір і можливість життя в нім. Дитина починає усвідомлювати та переживати свою індивідуальність, унікальність, відмінність від інших, прагне утвердження себе серед ровесників та дорослих. Самопізнання особистості відбувається через порівняння себе з іншими, самооцінку. Науковці підкреслюють величезне значення формування й забезпечення емоційно-позитивного ставлення до себе, що лежить в основі структури самосвідомості кожної нормально розвиненої дитини, та підкреслюють необхідність педагогічної підтримки позитивної самореалізації та коригування соціально засуджуваних і небезпечних її напрямів (О. Кононко, П. Кошелева, В. Кудрявцев та інші).

Протягом перших шести-семи років життя дитина за допомогою дорослих оволодіває наукою та мистецтвом інтеграції у суспільство. Цей процес називається соціальною адаптацією і пов'язаний з формуванням самосвідомості дитини, освоєнням ним рольової поведінки, оволодінням навичками самообслуговування, елементарними формами самоконтролю та саморегуляції. Соціалізація як процес освоєння дитиною правил і норм, необхідних їй для нормального функціонування в суспільстві, здійснюється різними шляхами: стихійно, в результаті несанкціонованих впливів, поза планами і контролем дорослих; у ході відносно спрямованого і контрольованого батьками і педагогами процесу; внаслідок самовиховання (бажання і здатності дитини змінюватися на краще, позбуватися певних вад, оволодівати вміннями, долаючи перешкоди) [44, с. 17-21].

Визначаючи складовими процесу соціалізації різні її рівні, щаблі (стихійну, відносно керовану, відносно контрольовану, само-заміну), сучасна

наука для характеристики означених вище чинників, визначення ключових щодо цього категорій використовує термін «середовище» – як умови життя людей та продукту їхньої спільної діяльності.

Поняття «середовище» широке за обсягом й об'єднує сукупність зовнішніх умов, факторів та об'єктів, серед яких народжується, живе та розвивається живий організм (С. Литвиненко, В. Ямницький та інші) [8, с. 6].

Розвиток дитини відбувається не шляхом однобічного впливу середовища на особистість, а є результатом її постійної взаємодії. Для сучасної науки властива неоднозначна дефініція середовища, що пояснюється наявністю різних підходів до його вивчення. Найзагальнішим є поділ середовища на природне та соціальне.

На думку вчених (М. Гамезо, В. Панов, Т. Столярова та інших), середовище охоплює природне, соціальне, культурне оточення, тому в аналізі взаємодії з ним дитини треба враховувати всю сукупність чинників (біологічні, соціальні, фізичні, культурні).

Дитина дошкільно віку уже певною мірою утвердив свою позицію серед інших людей, визначився із своїм статусом у дитячому суспільстві, усвідомив, що суспільство є організацією, яка об'єктивно існує, та в якій його «Я» співвідноситься з іншими «Я». Якщо в житті молодшого дошкільняти зміст, форми, інтенсивність, тривалість взаємодії з ним визначали переважно дорослі люди (здебільшого рідні та близькі дитини), то старший дошкільник уже сам, відокремивши власне «Я», дедалі активніше вступає в контакт з людським довкіллям, ініціює взаємодію, вибірково ставиться до налагодження спільної діяльності [12, с. 57-59].

Дошкільник може виявитися жертвою соціалізації, якщо в процесі адаптації до суспільних вимог у неї атрофується здатність протистояти негативним, руйнівним (для здоров'я, самопочуття, настрою) впливам соціального довкілля. Надмірно комфортна дитина (яка розчинилася в соціумі, повністю залежна від думок, оцінок, розпоряджень інших людей) та дитина з проявами девіацій (неадапована до суспільства, з відхиленнями у

поведінці, схильна до асоціальних вчинків – агресії, сварок, образ, фізичного тиску на інших, тютюнопаління, жебрацтва тощо) – типові жертви соціалізації.

Опікуючись проблемою соціального розвитку дошкільника, педагог має пам'ятати, що соціалізація як процес містить нерозв'язуваний конфлікт між мірою суспільної адаптації дитини та ступенем її уособлення в суспільстві. Будь-яка крайність у соціальному становленні небезпечна: надмірне злиття особистості із соціумом, повна залежність від нього продукує нежиттєздатну істоту, яка не готова до самобудівництва і життєтворчості; зайві уособлення, індивідуалізація, опікування егоїстичними інтересами розриває зв'язки особистості із соціумом – такий малюк зростає в ізоляції, з відчуттям відчуженості, самотності, недовіри до людського оточення, що провокує нереалізованість природного потенціалу, злостивість, заздрисність, недоброзичливість [19, с. 5-9].

Результатом соціалізації дошкільника являється соціалізованість – сформованість у загальному вигляді рис і соціальних якостей, які дають дитині змогу почуватися комфортно серед людей, орієнтуватися в людському довкіллі, вибірково ставитися до нього, визначатися зі своїми пріоритетами та статусом.

До характеристик зростаючої особистості, котра засвідчує успішну соціалізацію, відносять: здатність дитини проявляти гнучкість, змінювати свої ціннісні орієнтації, якщо це доцільно; уміння збалансовувати власні інтереси і вимоги своєї соціальної ролі; вибіркове ставлення до соціальних ролей, надання переваг деяким з них; не лише орієнтація на конкретні вимоги, а й розуміння елементарних моральних цінностей [37, с. 91-94].

Соціалізованість старшого дошкільника має мобільний характер, може бути успішною чи невдалою. Її оцінка дорослим визначається як мірою «вписаності» дитини в людське оточення (легко адаптується до нових умов життя, швидко засвоює правила і норми соціальної групи, ініціює контакти, відповідає на ініціативу інших людей, домовляється, укладає угоди,

налагоджує взаємодію, толерантна щодо відмінностей в інших, справедлива у розподілі ролей та оцінці чеснот і досягнень будь-кого, адекватна у виконанні основних соціальних ролей, елементарно контролює та регулює свою соціальну поведінку, конструктивно поводить себе в конфліктній ситуації, вміє залагодити сварку, вчиняє совісно не лише під контролем дорослого, а й за відсутності контролю з його боку), так і корисності соціальної поведінки дитини для її особистісного зростання (самостійної поведінки, індивідуальної своєрідності, почуття захищеності й комфорту, радісного світовідчуття, здатності реалізувати свої здібності, збагачення життєвого досвіду) [4, с. 5-9].

ЗДО і сім'я як перші інститути соціалізації великою мірою визначають характер соціалізації дитини, основними завданнями якої є:

- розвиток у дитини потреби і здатності сприймати себе в контексті взаємин з іншими людьми: співвідносити своє «Я» з іншими «Я» (дорослих, однолітків), знаходити спільне й відмінне, налагоджувати спілкування, радіти спільній діяльності, виконувати основні правила групи та визначати своє місце в ній, відчувати себе членом дитячого колективу;
- виховання в дошкільника здатності диференціювати людей за різними ознаками: родинної належності, віку, статі, симпатії-антипатії, роду занять; поводитися відповідно до цього;
- розвиток уміння ініціювати контакти з приємними людьми, встановлювати та підтримувати взаємодію з ними, налагоджувати спільну діяльність, радіти її результатам;
- формування у вихованців відчуття оптимальної дистанції (безпечної, комфортної) у стосунках з різними людьми – рідними, знайомими, чужими; навичок адекватної поведінки в чужому довір'ї, коректної відмови від спілкування з незнайомими;
- сприяння освоєнню дитиною основних соціальних ролей – представника певної статі, найменшого члена сім'ї, брата (сестри), онука, сусіда, товариша, вихованця, покупця, пасажира тощо; оволодіння відповідними стандартами поведінки;

- розвиток елементарної життєвої перспективи: уявлення про себе у минулому, теперішньому та ймовірному майбутньому;
- вироблення в дитини вміння орієнтуватися у своїх основних правах і обов'язках: розрізняти їх, називати основні, керуватися цими знаннями у реальній поведінці;
- формування в дітей здатності турбуватися про «власне місце», недоторканість «території свого «Я», шанобливо ставитися до простору – «Я» однолітків і дорослих;
- учити визначити межі соціально схвалюваної, прийнятної та соціально неприпустимої форм поведінки; вправляти в умінні регулювати і стримувати неприйнятну для оточення поведінку;
- стимулювати бажання дитини бути визнаною авторитетними однолітками та дорослими; вчити орієнтуватися при цьому на власну самооцінку, довіряти своїм можливостям, розраховувати на себе;
- оснащення дітей різними засобами спілкування (усмішкою, поглядом, мімікою, виразними рухами і звуками), зображувальними (позами, діями наближення, віддалення, втручання, притягування, відштовхування), мовленнєвими (словами звернення, вітання, подяки, прохання, пояснення, запитування, відстоювання своєї думки тощо);
- збагачення досвіду спілкування: створювати сприятливі умови для обміну інформацією і спільних дій дошкільнят, вправляти в умінні домовлятися, розподіляти функції, знаходити об'єднане начало, поступатися, допомагати, проявляти безкорисливе лідерство, миролюбність, спокійно розв'язувати конфлікти, радіти та співчувати іншим [13, с. 41-57].

Соціальний контроль відіграє визначну роль у становленні особистості дошкільника, оскільки регулятивні механізми самої особистості (самоаналіз, самоконтроль, саморегуляція) лише починають формуватися. Соціальний контроль є своєрідним набором зразків поведінки, за допомогою яких діяльність та поведінка підпорядковуються моральним нормам і вимогам. Суспільне виховання не є простим підведенням її індивідуальності під

певний соціальний стандарт. Суспільство постачає дітям інформацію у вигляді певних стандартів нормативної поведінки, а вони можуть вибірково до них поставитися, сприйняти їх як привабливі/непривабливі, прийнятні/неприйнятні. Спираючись на власний досвід, дитина може змінити їх, або й зовсім від них відмовитися. Соціальний контроль виражає, з одного боку, інтереси суспільства, а з другого – інтереси самого дошкільника [9, с. 12-16].

Важливими елементами соціального контролю є оцінка та самооцінка дитини. За допомогою оцінних суджень дитина дошкільного віку визначає міру значущості для нього людей, подій, соціальних ситуацій, якостей, вчинків, результатів діяльності. Оцінка як судження з приводу відповідності поведінки інших соціальному стандарту важлива для становлення соціалізованості як інтегрованої характеристики дошкільника. Особливої значущості на етапі дошкільного дитинства набувають оцінки авторитетних для дитини людей – рідних, близьких, товаришів. Вони великою мірою визначають, якою буде самооцінка дитини – адекватною, позитивною, оптимістичною чи, навпаки, неадекватною (заниженою або завищеною), невизначеною (нестійкою, невпевненою, стрибкоподібною – то високою, то низькою), песимістичною. Соціальна орієнтація у дошкільника формується залежно від оцінок оточуючих людей, оцінок дитиною соціального довкілля та самооцінок дитини [11, с. 6].

Часто дорослі бувають непослідовні у своїх оцінках на адресу дитини, припускають суб'єктивності, потрапляють у залежність від власного настрою. Така поведінка дорослих дезорієнтує, гальмує процес формування соціальних орієнтацій. Виважені, вмотивовані, справедливі оцінки дорослих є для дитини хорошим орієнтиром в виборі певних соціальних ролей, сприяють становленню її самоповаги, впевненості в собі, високих очікувань щодо свого соціального статусу (соціальний статус – досить чітко визначене положення індивіда в соціальній ієрархії групи або групи у взаємостосунках з іншими групами). Суворі, негативні оцінки дорослих формують у дитини

низьку самооцінку, невпевненість поведінки, низькі очікування щодо ставлення до нього однолітків.

Дитина дошкільного віку усвідомлює своє місце у сім'ї близьких дорослих та дітей, їх імена, родинні стосунки; в дошкільному закладі – ім'я та по батькові педагогів. Розуміє вимоги дорослих до їх поведінки, виявляє інтерес до спільної з ними та з іншими дітьми діяльності. Розуміє відмінність між дорослими та дітьми. Розуміє захищеність дітей батьками. Розрізняє рідних, знайомих і близьких людей. Уміє вітатися, дякувати, просити про допомогу і пропонувати її. Виявляє своє ставлення до людей за допомогою слів в інший спосіб. Формування компетентності дошкільника відбувається в процесі взаємодії всіх суб'єктів педагогічного процесу, як дорослих – вихователя, психолога, музичного керівника, керівника ЗДО, батьків, так і дітей однолітків, як групи в цілому, так і окремих дітей.

У старшому дошкільному віці формуються основи соціальної компетентності дитини: вміння орієнтуватися у світі людей (рідні, близькі, знайомі, незнайомі люди; люди різної статі, віку, роду занять тощо); здатність розуміти іншу людину, її настрій, потреби, особливості поведінки; уміння поважати інших людей, допомагати, дбати про них; обирати відповідні ситуації спілкування та спільної діяльності [15, с. 26-29].

Таким чином, з вищевикладеного, хочемо відмітити, що соціальну компетентність дошкільника можна охарактеризувати за такими складниками: пізнавальний компонент – рівень і зміст знань про людину, близьких та далеких дорослих людей, людей різного віку і статі тощо (поінформованість); ціннісний компонент – ставлення до людини як до найвищої цінності, повага до життя і діяльності, гідності кожної людини (гуманність); емоційний компонент – інтерес до людей, бажання спілкуватися з ними, пізнавати їх, прагнення бути схваленим іншими людьми, уміння співчувати, співпрацювати, розуміти емоції та почуття інших і керувати своїми почуттями у процесі спілкування (чуйність); оцінний компонент – уміння об'єктивно оцінювати вчинки людей та їхні взаємини,

бути толерантним, справедливо ставитися до людей (справедливість); поведінковий компонент – оволодіння етичними еталонами поведінки та спільної з іншими діяльності, вміння пропонувати, надавати і приймати допомогу, здійснювати моральні вчинки з власного бажання, уміння спілкуватися (моральна активність).

1.2. Фактори соціалізації дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти

Відповідно до Концепції дошкільного виховання та Базового компоненту дошкільної освіти, заклад дошкільної освіти має стати «інститутом соціалізації», призначення якого – забезпечити фізичну, психологічну і соціальну компетентність дитини дошкільного віку від народження до шести років, можливість адаптації до унормованого існування серед людей, сформувати ціннісне ставлення до світу, навчити особистісного існування, озброїти елементарною наукою і мистецтвом життя.

Заклад дошкільної освіти як інститут соціалізації визначає характер соціалізаційного процесу дитини, основними завданнями якої є:

- розвиток у дитини дошкільного віку потреби і здатності сприймати себе в контексті взаємин з іншими людьми: співвідносити своє «Я» з іншими «Я» (дорослих, ровесників), знаходити спільне й відмінне, налагоджувати спілкування, радіти спільній діяльності, виконувати основні правила групи та визначати своє місце в ній, відчувати себе членом дитячого колективу;
- виховання в дитини дошкільного віку здатності диференціювати людей за різними ознаками: родинної належності, віку, статі, симпатії-антипатії, роду занять; поводитися відповідно до цього;
- розвиток уміння дитини дошкільного віку ініціювати контакти з приємними людьми, встановлювати та підтримувати взаємодію з ними, налагоджувати спільну діяльність, радіти її результатам;

- формування у вихованців відчуття оптимальної дистанції (безпечної, комфортної) у стосунках з різними людьми – рідними, знайомими, чужими; навичок адекватної поведінки в чужому довір'ї, коректної відмови від спілкування з незнайомими;
- сприяння освоєнню дитиною дошкільного віку основних соціальних ролей – представника певної статі, найменшого члена сім'ї, брата (сестри), онука, сусіда, товариша, вихованця, покупця, пасажера тощо; оволодіння відповідними стандартами поведінки;
- розвиток у дошкільника елементарної життєвої перспективи: уявлення про себе у минулому, теперішньому та ймовірному майбутньому;
- вироблення в дошкільника вміння орієнтуватися у своїх основних правах і обов'язках: розрізняти їх, називати основні, керуватися цими знаннями у реальній поведінці;
- формування в дітей здатності турбуватися про «власне місце», недоторканість «території свого Я», шанобливо ставитися до простору – «Я» ровесників і дорослих;
- вчити дошкільника визначити межі соціально схвалюваної, прийнятної та соціально неприпустимої форм поведінки; вправляти в умінні регулювати і стримувати неприйнятну для оточення поведінку;
- стимулювати бажання дитини дошкільного віку бути визнаною авторитетними однолітками та дорослими; вчити орієнтуватися при цьому на власну самооцінку, довіряти своїм можливостям, розраховувати на себе;
- оснащення дітей різними засобами спілкування (усмішкою, поглядом, мімікою, виразними рухами і звуками), зображувальними (позами, діями наближення, віддалення, втручання, відштовхування), мовленнєвими (словами звернення, вітання, подяки, прохання, пояснення, запитування тощо);
- збагачення досвіду спілкування: створювати сприятливі умови для обміну інформацією і спільних дій дітей дошкільного віку, вправляти в

умінні домовлятися, розподіляти функції, знаходити об'єднане начало, поступатися, допомагати, проявляти безкорисливе лідерство, миролюбність, спокійно розв'язувати конфлікти, радіти та співчувати іншим [24, с. 25-26].

Дошкільний заклад освіти вперше відкриває перед дитиною дошкільного віку світ соціально-суспільного життя. Разом із родиною він бере на себе функції формування особистості. Дитина-дошкільник здобуває соціальний досвід постійно, а вихователь має постійно насичувати його змістом.

Уся атмосфера дошкільного закладу освіти – поведінка дорослих, спілкування, спільна діяльність дітей – мають слугувати реалізації цієї мети. Педагоги у своїй виховній роботі намагались творчо, адекватно апелювати до почуттів і досвіду дітей, тактовно й делікатно обговорювати з ними питання, що їх хвилюють, і ненав'язливо й точно допомагати в ціннісному освоєнні світу людей. Причому поряд із запланованими та підготовленими формами роботи доцільно використовувати всі події, які відбуваються поза планом. Нова іграшка, квітка, що розквітла, повернення товариша по групі після хвороби в дитячий садок і багато інших подій – усе це може стати для дітей предметом соціально-емоційного переживання та осмислення. Зміст соціальних відносин можна проілюструвати ситуаціями з досвіду дітей [16, с. 9].

Дошкільник має усвідомлювати, що члени сім'ї пов'язані родинними зв'язками не лише із нею самою, а й між собою, незалежно від неї. Ситуація може бути такою: «Уявіть собі сім'ю: мама, тато, бабуся, син 10 років, донечка 5 років. Як зробити так, щоб у вихідний день усі відпочили?» Слід надавати дітям можливість визначати своє місце та право у розв'язанні сімейних справ: «Мама вважає так, тато – ось як. А що пропонуєш ти? Давай порадимося. Порадитися – означає, що кожен висловлює свою думку, а потім ці думки обговорюються та приймається спільне рішення». Важливо, щоб діти дошкільного віку розуміли: взаємини людей – велика цінність, їх треба підтримувати та збагачувати. Слід учити розуміти стан іншої людини,

поважати її почуття, рахуватися з її інтересами: «Що відчуває людина, коли їй бажають здоров'я?», «Чи зрадив Петрик, коли ти привітав його з днем народження?», «Чому дівчинка заплакала, коли загубила свою іграшку?» та ін. Важливо показати зв'язок як позитивного в людських проявах (чесність, доброта, чуйність, допомога та ін.), так і негативного, щоб діти розуміли причини помилок і вміли аналізувати та виправляти їх. Скажімо, проводячи бесіду про чесність, можна запитати, чому діти кажуть неправду? (Бояться покарання; хочуть здаватися кращими, ніж вони є насправді; бажають мати те, на що не заслуговують).

Отже, у правди є вороги: страх, заздрість, жадібність. Для збагачення соціального досвіду дітей-дошкільників вихователі використовують вербальні моральні ситуації. Вони можуть мати вигляд розповіді про якийсь випадок. Діти повинні: закінчити розповідь; запропонувати кілька варіантів поведінки; оцінити вчинок. При цьому недоречними будуть прямі аналогії з поведінкою конкретних вихованців [27].

Сучасні діти дошкільники часто бувають агресивними, ворожими до тих, хто їх оточує, а відтак потребують спеціальних заходів для розвитку емоційної сфери. Працюючи в цьому напрямку, необхідно навчити дітейдошкільників: – розуміти свої почуття та почуття інших людей; – встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями життя, переживаннями та виразом обличчя людини; – розрізняти і називати різні емоційні стани (радість, сум, подив, гнів); – користуватися «Абеткою почуттів» (мімікою, жестами, інтонацією); – відчувати настрій у музиці й кольорі; – впізнавати схематичні зображення емоцій.

Реалізації цих завдань сприяє використання дошкільниками емоційно-експресивних вправ та ігор: «Збери чоловічка», «Який настрій у казки?», «Калейдоскоп емоцій», «Веселка настрою». Ці форми роботи поліпшують стосунки між дітьми дошкільного віку, сприяють розвитку емпатії, встановлюють теплу, доброзичливу атмосферу в колективі [32]. Така форма роботи, як гра-драматизація, також відіграє свою роль у формуванні

емоційної сфери дошкільника. Підкріплюючи вимовлені слова реальними діями, рухами, або придивляючись і прислухаючись до того, що і як роблять однолітки, дитина дошкільного віку перетворюється у свого героя, переймається почуттями й сама вчиться переживати їх. Емоційна сфера, в свою чергу, є підґрунтям соціалізованості дітей дошкільного віку. Завдяки драматизації почуття переходять у дію, слова – у вчинки; формується активна життєва позиція, коли слово і діло нероздільні.

Діти-дошкільного віку вчаться правильно користуватися інтонацією, мімікою, жестами, набувають вміння за зовнішніми ознаками визначати внутрішній стан персонажів. Це лягає в основу формування у них спостережливості, співчуття. До того ж, моделюючи стосунки між дорослими людьми, діти дошкільного віку вчаться поводитись у реальних ситуаціях [9].

Обґрунтована методика соціалізації дітей дошкільного віку в межах ЗДО показує досить високі результати. В процесі її проведення дошкільники стають більш уважними один до одного, помічають дії і настрої інших дітей, прагнуть допомогти і підтримати партнерів. Крім того, помітно знижується агресивність багатьох проблемних дітей-дошкільників, зменшується число демонстративних реакцій, замкнуті, сором'язливі діти частіше беруть участь в спільній грі. Дітидошкільники починають краще взаємодіяти разом і самостійно вирішувати міжособистісні конфлікти [25, с. 176].

Розглянуте поняття «соціалізація особистості» дає нам підставу трактувати його «як двосторонній процес взаємодії людини й соціального середовища, тобто включення її в систему суспільних відносин через засвоєння соціального досвіду, а також самостійного відтворення цих відносин, у ході яких і відбувається формування неповторної, унікальної особистості» [36, с. 45].

Перебування дитини в людському оточенні сприяє становленню соціального досвіду, соціальної компетентності, досвідченості, обізнаності; у дошкільника формуються певна соціальна поведінка, здатність бути адекватним ситуації, вимогам і сподіванням авторитетних дорослих;

розвиваються соціальні потреби, здібності, мотиви поведінки та діяльності. Значення соціального розвитку для особистісного становлення полягає, передусім у формуванні соціальної компетентності, гарантує усвідомлення дитиною того, як слід себе поводити, щоб бути гармонійною, співзвучною з іншими, почувати себе в будь-якому товаристві комфортно [16, с. 34].

Умови формування соціалізації дітей дошкільного віку; раціональна організація педагогічного середовища дошкільного навчального закладу; доцільно організоване спілкування і співробітництво педагогів і дітей; забезпечення засвоєння позитивного соціального досвіду кожним вихованцем.

Заклад дошкільної освіти як потужна соціально-педагогічна система входить до складу соціального інституту неперервної освіти і, виступаючи його важливою ланкою, покликаний ефективно вирішувати проблему соціалізації дітей старшого дошкільного віку, а саме, надання дитині допомоги в процесі засвоєння соціального досвіду і входження в систему соціальних стосунків. Таким чином, у сучасній соціокультурній ситуації головною домінантою є соціалізація особистості дитини як результат її соціального розвитку та виховання, досягнення оптимальної форми соціальної активності та компетентності, що дає змогу дитині бути активним перетворювачем власного життя та довкілля, мати право свободи вибору і ставати суб'єктом власної життєдіяльності.

У зв'язку з цим закладу дошкільної освіти відводиться особлива роль – спільно з сім'єю стати провідною соціальною інституцією соціалізації, яка забезпечує запровадження соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві, спрямовує на розвиток соціально та індивідуально значущих рис особистості та її успішне функціонування як суб'єкта власної життєдіяльності у суспільному довкіллі.

Саме тому наукове дослідження актуалізує зростання значущості розробки і ефективного застосування теоретико-методичних засад соціалізації дітей старшого дошкільного віку в дошкільному навчальному

закладі, зокрема щодо теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки змісту, форм та методів організації процесу соціалізації дошкільників в умовах ЗДО.

Соціалізація дітей дошкільного віку у різних видах діяльності, яка може бути зреалізована в дошкільному навчальному закладі, потребує пошуку інноваційного змісту, форм і методів роботи з дітьми старшого дошкільного віку, налагодження міцної партнерської взаємодії ЗДО і родини старшого дошкільника, виконання вихователем фасилітаційної функції у збагаченні соціального досвіду, розкриття і розвитку здібностей, моральних якостей вихованця, реалізації ним свого особистісного потенціалу.

Соціалізація особистості як об'єкт міждисциплінарного наукового вивчення перебуває сьогодні в центрі уваги дослідників різних наук. Це складова частина процесу становлення особистості, в результаті чого формуються її соціальні якості, які виявляються в соціально-організованій діяльності. Так, вважаємо за необхідне проаналізувати розуміння «процесу соціалізації» у філософії, психології, соціології та педагогіці. Це дасть можливість систематизувати його вагомі складові для моделювання процесу ефективного формувального впливу на особистість дитини дошкільного віку. Процес соціалізації став об'єктом наукових пошуків досить давно й має давнє походження.

Фактори соціалізації особистості дитини-дошкільника:

- зовнішні фактори - визначають зміст і форму соціалізації дошкільнят, визначають вектори їх подальшого розвитку. До них відносяться вищезгадана сім'я, дитячий колектив, припустимо, у дворі, центри раннього розвитку, гуртки за інтересами, дитячі дошкільні установи, а також культура і релігія соціальної групи;
- внутрішні фактори - індивідуальні особливості дитини, які безпосередньо впливають на формування у нього картини світу і визначають стиль переживання міжособистісних відносин.

Особливості соціалізації дітей дошкільного віку

Шляхи та засоби соціалізації особистості дошкільника безпосередньо залежать від вікового етапу розвитку і визначаються типом провідної діяльності. В залежності від віку головним в особистісному розвитку дитини виступає наступне:

- для дітей до року найважливіше - спілкування всередині сім'ї. Саме через призму сімейних відносин і цінностей їм сприймається і засвоюється базова інформація про зовнішній світ, формуються шаблони поведінки;
- після року і приблизно до 3 років у дітей з'являється потреба в спілкуванні в дитячому колективі. Саме тому важливо створити умови для можливості повноцінних міжособистісних комунікацій - тобто водити дитину в групи раннього розвитку, на дитячі майданчики, в сад . Там діти вчать спілкуватися з собі подібними, вчать один одного простим норм співжиття у суспільстві, наприклад, того, що потрібно дружити , ділитися, співпереживати;
- від 3 до 6 років головним засобом пізнання світу для дитини стає власна мова: він вчиться ставити запитання, будувати діалог, аналізувати знання, отримані вербальним шляхом.

Важливо пам'ятати, що на кожному віковому етапі соціалізація дошкільника відбувається, головним чином, через гру. Саме тому постійно розробляються нові й удосконалюються вже існуючі методики розвитку, спрямовані на те, щоб подати інформацію в простій, доступній, ігровій формі - тобто тієї, яка буде цікава. До сучасних моделей соціалізації належать: психоаналітична або «особистісного контролю» (З. Фрейд), «рольового тренінгу» (Т. Парсонс), «соціального наукування» (Г. Долат, Б. Скіннер), «міжособистісного спілкування» (Ч. Кулі, Дж. Мід), «когнітивна модель» (Ж. Піаже, А. Маслоу), «еволюційна теорія» (Е. Еріксон) тощо [18с. 9].

Зарубіжні наукові концепції соціалізації варто класифікувати на основі того, як прибічники певного напрямку трактують цілі та сутність цього процесу. Адаптована концепція соціалізації знайшла своє втілення в працях Дж. Дьюї. Рольова концепція соціалізації розвинена в теоріях Е. Дюркгейма, Дж. Міда. Критична концепція соціалізації, яка розглядала людину як активного суб'єкта діяльності, відображено в працях К. Роджерса та А. Маслоу.

Когнітивна концепція соціалізації, що підкреслює важливе значення когнітивних процесів для засвоєння соціального досвіду особистості, розроблена Ж. Піаже.

Концепція соціального наuczіння, яка ґрунтується на процесах ідентифікації, наслідування, навіювання, дотримання норм, комфортності, їх запропоновано в працях А. Бандури та У. Бронфенбреннера.

Психоаналітична концепція соціалізації належить З. Фрейду, який у свою чергу, стверджував, що крім сфери свідомої, людина володіє сферою несвідомою.

Психодинамічна концепція соціалізації К. Левіна, полягла в структуризації конкретних потреб у соціальному житті людини. Основи теоретичних підходів до аналізу становлення особистості дитини у вітчизняній психології закладені, крім Л. Виготського також О. Леонтьєвим.

Психічний розвиток він трактував як результат привласнення дитиною соціально-історичного досвіду, який відбувається через оволодіння моральними зразками шляхом інтеріоризації соціальних норм. На думку Г. Костюка, індивід стає суспільною істотою, особистістю залежно від формування свідомості і самосвідомості, системи психічних властивостей, яка внутрішньо визначає його поведінку, дає змогу брати участь у суспільному житті, творенні суспільно необхідних матеріальних і духовних цінностей. При цьому «об'єктивна соціальна сутність особистості завжди реалізується суб'єктивними психічними засобами» [7, с. 49].

Ключового значення дошкільному дитинству надає І. Бех. Науковець стверджує, що найістотнішим фактором, який зумовлює нові цілі, функції, дидактичні принципи й педагогічні технології, виступає нова соціокультурна ситуація і суспільні вимоги до індивіда, якому доведеться функціонувати в їх системі. Проаналізувавши сучасну соціальну ситуацію в суспільстві вчений слушно зауважує, що молоде покоління поступово зіткнеться з унікальним феноменом – необхідністю оволодіння наукою виживання на основі розвитку соціально-психологічних засобів пристосування до будь-яких, зокрема й екстремальних ситуацій.

Тож необхідні розробки нових виховних технологій, які забезпечували б формування й розвиток у дітей дошкільного віку насамперед духовних здібностей як провідних і вирішальних для розвитку ціннісної системи особистості.

Сучасні дослідження проблеми соціалізації висвітлені у працях Є. Кузьміна (про входження особистості в соціум на основі наслідування, навіювання, конформізму, впливу засобів масової інформації), Б. Ломова (про набуття особистістю в процесі соціалізації більшої самостійності, відносної автономності й індивідуалізації), Г. Андрєєва (про двобічну природу соціалізації, яка містить процеси засвоєння і відтворення соціального досвіду), Б. Вульфова, М. Лукашевича (про адаптаційну природу соціалізації), В. Москаленка (про розвиток зрілих форм соціалізації, їх модифікацію в ході включення особистості в систему соціальних відносин), А. Мудрика (про тривалість і протяжність процесу соціалізації) та ін..

Особливе місце серед досліджень проблеми соціалізації посідають праці що присвячені соціалізації особистості на ранніх етапах онтогенезу (Л. Артемової, А. Богуш, Ю. Богінської, Л. Варяниці, Н. Гавриш, О. Караман, С. Козлової, В. Кузьменко, С. Курінної, І. Луценко, О. Малахової, Т. Поніманської, Р. Пріми, І. Рогальської (І. Печенко), С. Сайко) [16, с. 7-8].

У словникових виданнях процес соціалізації тлумачиться як двосторонній взаємообумовлений процес взаємодії людини й соціального

середовища, який передбачає її включення в систему суспільних відносин як шляхом засвоєння соціального досвіду, так і самостійного відтворення їх відносин, у ході яких формується унікальна, неповторна особистість. Отже, вище сказане дає можливість стверджувати, що соціалізація як складний, діалектичний цілісний процес розвитку й саморозвитку, є єдністю двох суперечливих сторін. Не адаптувавшись до умов середовища, не утвердивши себе в ньому, не можна активно впливати на нього. Водночас, засвоєння соціального досвіду неможливе без індивідуальної активності самої дитини в окреслених сферах діяльності [5, с. 13].

Отже, ефективність запропонованих змісту, форм, факторів і методів організації освітнього процесу та життєдіяльності дошкільників у ЗДО в цілому, сприятливих для забезпечення соціалізації дітей, визначається об'єднанням зусиль сім'ї та дошкільного закладу в досягненні достатнього рівня соціалізованості як результату цілеспрямованого соціального виховання. Принципового значення набуває надання пріоритету збагаченню соціального досвіду дітей над формуванням у них соціальних уявлень [7, с. 30].

1.3. Теоретико-методичні засади супроводу соціалізації особистості в дошкільному дитинстві

Актуальність дослідження проблем соціалізації особистості у дошкільному дитинстві зумовлена зміною соціокультурних умов формування особистості, суперечливим станом соціально-педагогічної теорії та практики. Сучасна ситуація нестабільності призвела до зміни усієї картини суспільного життя, до зміни форм соціального контролю, ролі соціальних інституцій та власне і самої соціалізації, у процесі якої індивід стає особистістю, набуваючи статусу самостійного соціального суб'єкта. Ці зміни засвідчили потребу переосмислення наукових уявлень про соціалізацію як соціокультурного явища на теоретико-методичному рівні, що поставило проблему соціалізації у центр уваги сучасних дослідників (А. Богуш, М.

Галагузова, Н. Голованова, А. Капська, О. Кононко, Н. Лавриченко, С. Литвиненко, А. Мудрик, С. Савченко, С. Харченко). Вищесказане набуває значущості, коли йдеться про особистість у дошкільному дитинстві, яке посідає особливе місце у педагогічній і психологічній науці і трактується науковцями як «період первинного фактичного становлення особистості».

Соціалізація особистості в дошкільному дитинстві є пріоритетним напрямом дошкільної освіти, важливим системним педагогічно виваженим процесом, пролонгованим у часі, у змістовному та технологічному аспектах, що дозволяє дитині прилучатися до соціокультурного процесу та освоювати позицію суб'єкта соціального життя. Педагогічно виважена соціалізація дитини-дошкільника органічно вбудована у педагогічний процес дошкільного навчального закладу і в узагальненому вигляді є системою соціально-педагогічного супроводу, що дозволяє розв'язати наявні завдання та проблеми у процесі соціалізації та досягти поставлених цілей соціалізації на етапі дошкільного дитинства.

Методичний супровід соціалізації дошкільника відображає професійну інтерпретацію педагогом соціальної ситуації розвитку дитини, перетворення її у чинник соціально-особистісного становлення вихованця. Відтак, соціалізація дитини є стратегічною метою діяльності кожного педагога. Нова соціокультурна ситуація неминуче задає нові параметри перебігу соціалізації, пред'являючи до її суб'єкта підвищені вимоги у формуванні нових моделей соціальної поведінки, конструюванні персональної системи цінностей, внаслідок чого перед педагогічною наукою постає потреба переосмислення й перегляду засад виховання та соціалізації особистості у дошкільному дитинстві.

Супровід соціалізації дитини дошкільного віку передбачає необхідність сформованого у педагогів цілісного уявлення про дитину як об'єкт і суб'єкт соціалізації, що вимагає визначення специфіки діяльності фахівців дошкільного навчального закладу на кожному віковому етапі її соціального

становлення, ставлення до неї як до суб'єкта спілкування, співпраці, партнерства, надання права на власний вибір.

У словнику В. Даля знаходимо тлумачення супроводу, як дію, опредмечену від дієслова «супроводжувати», тобто «проводжати, супроводжувати, іти разом для проводжання, проводжати, слідувати» [1]. Таке трактування відображає одну принципову особливість супроводу: одночасне перебування поруч з дитиною, яка в силу вікових особливостей проходить первинну соціалізацію; наявне посередництво дорослого між соціальним світом і власним життєвим світом дошкільника забезпечує її оптимістичне світовідчуття завдяки створенню в просторі дошкільної установи умов для соціально-емоційного благополуччя та гармонійної соціалізації особистості. При аналізі поняття «супровід» важливим також є те, що суб'єктом або носієм проблеми розвитку дитини є не тільки вона сама, але і її батьки та педагоги [4, с. 302].

Діяльність фахівців дошкільного навчального закладу, які забезпечують супровід соціалізації особистості, «спрямована на забезпечення двох узгоджених процесів: індивідуальний супровід дитини в освітньому процесі певної вікової групи і системне супроводження, яке спрямоване на превентивно-пропедевтичну або профілактично-корекційну роботу усієї вікової групи (або системи у цілому)» [3, с. 49].

Вирішення завдання досліджень щодо проектування системи методичного супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві потребує створення проекту супроводу. Педагогічне проектування системи методичного супроводу соціалізації дошкільника виражається у визначенні взаємопов'язаних і послідовно взаємодіючих компонентів супроводу процесу соціалізації, що відображають логічну послідовність і адекватне відтворення у реальній освітній практиці педагогічної діяльності через забезпечення організованої взаємодії у системі «дитина-дорослий», «дитина-дитина» і «дитина-соціум». Проектування у загальному його розумінні – це науково обґрунтоване конструювання системи параметрів майбутнього об'єкта або

якісно нового стану, наявного проекту-прототипу, прообразу передбачуваного або можливого об'єкта, стану чи процесу в єдності зі шляхами його нових завдань, що пов'язані з проектуванням систем. Проектування в цілому як соціальна категорія хоча і стоїть в одному ланцюгу з такими поняттями як прогнозування, планування, конструювання, програмування, однак має свої суттєві відмінності, оскільки є найбільш загальним комплексним, інтегративним феноменом [2, с. 58].

Аналіз вищезазначених понять показує, що вони співвідносяться за типом: часткове-загальне, тобто моделювання є складовою частиною проектування. Погоджуючись із поглядами О. Коберника щодо проектування в освіті як часткового елементу – соціального проектування, ми розглядаємо проектування системи методичного супроводу соціалізації особистості в дошкільному дитинстві як складну, багаторівневу систему. Вона передбачає таку ієрархію: соціальна площина (соціум вимагає усе більшої уваги і держави, і суспільства, і соціальних інституцій, і сім'ї в безкінечному розмаїтті рівнів та змісту їх зв'язків, просторів та форм взаємодії); психолого-соціально-педагогічна площина (дошкільний навчальний заклад та сім'я як найважливіші соціальні інституції соціалізації відображають основні напрями міжособистісної взаємодії між тим, хто супроводжує, і тим, хто цього потребує; вони спрямовані на актуалізацію соціального потенціалу дитини для її успішної соціалізації-індивідуалізації на засадах гуманістичної тенденції); особистісна площина (що є індивідуальним супроводом соціального становлення особистості й характеризує цілісне уявлення про дитину як об'єкт і суб'єкт соціалізації та Я-концепцію самої дитини).

Усі ці площини системи супроводу є взаємопов'язаними і забезпечують гармонійну соціалізацію особистості в дошкільному дитинстві. Отже, система методичного супроводу соціалізації має певні компоненти (напрями), що взаємопов'язані між собою і розкривають наперед послідовність і практичне забезпечення, а також зміст діяльності та її

результат за кожним напрямом методичного супроводу соціалізації особистості.

Виявлення проблем соціалізації дітей у педагогічному процесі дошкільного закладу починається зі створення колективу однодумців та реалізується через виявлення суперечностей між необхідною для соціалізації дитини системою соціально-педагогічного супроводу та практикою роботи у дошкільному закладі, аналіз стану процесу соціалізації особистості у дошкільних закладах, формулювання цілісного уявлення у педагогів про дитину як об'єкт і суб'єкт соціалізації та визначення мети системи супроводу соціалізації особистості.

Розробка концепції соціалізації особистості в дошкільному дитинстві вимагає пошуку методичних орієнтирів реалізації відповідної стратегії соціалізації особистості у дошкільному дитинстві: системно-цілісного, особистісно-діяльнісного, культурологічного, компетентнісного підходів. Концептуалізація також обумовлює узгодженості позицій суб'єктів для вироблення загальних принципів проектування системи соціальнопедагогічного супроводу соціалізації особистості, таких як: принцип пріоритету інтересів дитини, балансу як оптимального співвідношення процесів індивідуалізації та соціалізації в їх єдності та відмінності, опертя на позитивне, принцип соціальної відповідності, комплексного підходу і неперервності супроводу. Також в обґрунтуванні змістово-організаційних засад процесу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві було використано метод педагогічного моделювання, що дозволив розглядати всі її складові в єдності й взаємодії.

Запропонована експериментальна модель супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві обіймала адаптаційно-орієнтаційний, конструктивно-рефлексивний та соціально-зорієнтований етапи, кожний з яких підсилював новоутворення попереднього [4, с. 25-26].

Важливу роль в організації поетапної міжособистісної взаємодії між фахівцями дошкільної установи, дітьми та батьками відіграє розробка

змістово-організаційних засад кожного етапу здійснення соціальнопедагогічного супроводу соціалізації особистості та проведення діагностики його результативності. Також необхідно виявити розбіжності та їх причини між завданнями кожного етапу моделі супроводу та досягнутими на цьому етапі результатами.

Важливим також є забезпечення комфортного психологічного клімату в групах дошкільного закладу та створення повноцінного простору для соціально-особистісного розвитку дитини на засадах природної соціокультурної ситуації, наявної у регіональному просторі (макро- і мікроконцентр, кожний з яких мав декілька компонентів). Організована взаємодія суб'єктів супроводу забезпечує ефективність його перебігу. Психічні особливості дітей дошкільного віку та врахування характеру засвоєння ними нового, роблять можливим не тільки рух уперед, але й повернення до уже засвоєного, але на більш високому рівні (за принципом концентричності).

Функціонуванню дошкільного закладу як відкритої соціуму соціально-педагогічної системи повинна передувати робота, спрямована на створення «соціального портрету» довкілля, що містить опис соціальних об'єктів найближчого оточення. Відкритість покликана активно залучити дитячу спільноту та педагогічний колектив дошкільної установи у соціокультурні зв'язки із соціумом і задовольнити їхні потреби у контактах з соціальним світом. Реалізація ролі суб'єкта соціального партнерства, центру творчих соціальних ініціатив (значимих як для дітей-дошкільників, так і для педагогів, батьків, жителів мікрорайону, міста (села)) здійснюватиметься через реалізацію програми соціально-зорієнтованих акцій.

Аналіз результатів впровадження системи методичного супроводу соціалізації дітей здійснюється завдяки порівнянню досягнутих результатів з визначеними критеріями соціалізації особистості у дошкільному дитинстві, але при цьому виникає низка труднощів. Оскільки дошкільні заклади працюють, насамперед, на перспективу, то результати соціалізації

особистості у період дошкільного дитинства повною мірою можуть проявитися у поведінці дитини тільки у період навчання у школі, а то і в дорослому житті, тобто бути відстроченими у часі. Необ'єктивність даних дослідження часто ускладнюється тим, що вихователі прагнуть показати кращі результати соціалізації дітей, а це утруднює бачення результату проектування супроводу.

Оснoву аналізу проекту методичного супроводу соціалізації дитини становить його гуманітарне спрямування, тобто, насамперед, соціально-емоційне благополуччя дитини та розвиток її як особистості [2, с. 7].

Отже, проектування системи соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві становить послідовну зміну його напрямів: від виявлення проблем соціалізації дітей у педагогічному процесі дошкільного закладу до аналізу результатів впровадження системи супроводу соціалізації і вимагає організації спільної діяльності суб'єктів проекту та їхньої партнерської погоджувальної роботи у його перебігу. Методичний супровід соціалізації є процесом особистісної взаємодії між тим, хто супроводжує, і тим, хто цього потребує, спрямованим на актуалізацію соціального потенціалу дитини для її успішної соціалізації-індивідуалізації на засадах гуманістичної тенденції, яка відповідає реальному статусу сучасного дошкільного дитинства, що уможливорює педагогічно виважену соціалізацію особистості в дошкільному дитинстві.

Система методичного супроводу містить такі структурні елементи:

- мета і завдання;
- пріоритетні напрями та зміст діяльності дорослих з дітьми;
- способи взаємодії дорослих з дітьми на основі гуманістичної позиції вихователів, соціальних педагогів, психологів, батьків та інших суб'єктів супроводу;
- розгортання процесу у часі та просторі через поетапну реалізацію;
- критерії ефективності соціалізації як результату.

Стратегічна ціль супроводу залежить від мети соціалізації особистості. Методичний супровід соціалізації особистості, прилучаючи її до соціокультурних цінностей, створює духовний і предметний простір виховання як механізм для самореалізації особистості, перетворення її на самодостатній соціальний організм, надаючи тим самим вихованню реального змісту. У протилежному випадку процес соціалізації позбавляється гуманістичного сенсу і стає засобом психологічного насилля, розвитку конформізму, слухняності, уніфікації, нівелювання людського «Я».

Педагогічний підхід до розуміння вищезазначеного акцентує увагу на особистісному плані соціалізації, на конструюванні дитиною у спільній діяльності з дорослими та однолітками такого образу світу, в якому відобразиться відкриття та освоєння дитиною двох важливих життєвих аспектів – світу власного «Я» (як виявлення та ствердження себе серед інших) та системи понять і уявлень про соціальний світ – «образ соціального світу» (як можливості «вписатися» у соціальне довкілля, віднайти себе у ньому, спроможності жити в умовах постійних змін).

Педагогіка розвитку дошкільника як особистості, що утверджується у системі дошкільної освіти Базовим компонентом дошкільної освіти з властивим їй дитиноцентризмом і цільовою настановою на оволодіння дитиною наукою і мистецтвом життя, виступає як основа формування гуманістичної позиції особистості, для чого необхідне позитивне прийняття себе та інших людей, оптимістичне світосприйняття [14, с. 45-46].

Мета соціалізації визначається як багатовимірний конструкт, який можливо спроектувати на «площини» чотирьох сфер життєдіяльності дитини, згідно до Базового компоненту дошкільної освіти. Кожна сфера реалізує лише частину, «зріз» цієї глобальної мети, а вміст цієї частини визначається змістом сфери у соціальній дійсності.

Аналіз цілей соціалізації дошкільника через призму специфіки соціально-педагогічного супроводу дозволив згрупувати можливості соціалізації у завдання, що умовно задають окремі цільові напрями:

1) сприяння адаптації дитини до умов життєдіяльності, введення дитини у світ людських стосунків, формування у дітей відкритості до світу людей;

2) сприяння динаміці і розвитку самоусвідомлення, що дозволить дитині змінювати уявлення про себе і ставлення до себе у процесі життєдіяльності, формування готовності до сприймання соціальної інформації, виховання навичок соціальної поведінки;

3) формування у дитини суб'єктивної життєвої позиції, допомога у самореалізації.

Передусім це стосується виховання усвідомленого ставлення до себе як вільної самостійної особистості та до своїх обов'язків, що визначається зв'язками з іншими людьми, бажання пізнавати людей, робити добрі вчинки. Окреслені цілі ми розглядаємо як основу для визначення пріоритетних напрямів та змісту діяльності дорослих з дітьми, відбору форм, методів та засобів соціалізації дитини.

Основними характеристиками методичного супроводу є його процесуальність, пролонгованість, занурення в реальне повсякденне життя сім'ї та дошкільної установи, в особистісну взаємодію між учасниками цього процесу. Основним спрямовальним елементом методичного супроводу соціалізації дитини вважаємо супровідну діяльність педагога, спрямовану на розвиток соціально та індивідуально значущих показників соціального становлення дитини дошкільного віку.

Основою супровідної діяльності є дія супроводу. Методичний супровід побудований на гуманістичних засадах, що означає зорієнтованість на особистість дитини, створення умов для становлення її як суб'єкта соціалізації та власної життєтворчості; на створенні у групі дошкільного закладу сприятливого психологічного клімату захищеності і комфорту. Він має превентивний і розвивальний характер. Показником ефективності пропонованого супроводу є позитивні зміни у рівнях соціалізації дітей, її результат – збільшення кількості дітей із високим рівнем – гармонійної соціалізації [7, с. 21-22].

Отже, запровадження у педагогічний процес дошкільного навчального закладу системи методичного супроводу соціалізації дітей за допомогою відповідного програмного забезпечення забезпечує педагогічно виважений і гармонійний процес соціалізації дітей дошкільного віку.

Висновки до першого розділу

Головним соціальним процесом, через який здійснюється взаємодія між особистістю та суспільством, є процес соціалізації.

Соціалізація – це процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот (група, соціальний інститут, соціальна організація) шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості.

Проблема соціалізації особистості дошкільнят є однією з базових у педагогіці та віковій психології, оскільки її успішність визначає можливість особистості повноцінно функціонувати в суспільстві як активного суб'єкта. Від ступеня соціалізації залежить те, наскільки гармонійно розвиненим буде дошкільник, засвоюючи на початкових етапах процесу соціалізації норми та установки, необхідні для того, щоб стати повноцінним і рівноправним членом свого соціального середовища.

Актуальність даної проблеми полягала у тому, що необхідно кожному знати як правильно створити всі необхідні умови для забезпечення успішної соціалізації особистості і інтеграції її у суспільство, а також, що не припустимим є допущення будь-якої помилки при організації цього складного і безперервного процесу, бо це може спричинити виникнення у особистості певних відхилень у характері чи поведінці і таким чином дитині буде важко адаптуватися у будь-яке соціальне середовище або й, взагалі, не зможе включитися у суспільне життя. Тому, до цієї проблеми варто привернути увагу усього суспільства.

Дитина – це сила, що зцементовує родину, основа безсмертя людства. Це маленька людина, яка народилася, щоб залишити на землі вічний слід. Тому кожен юнак і дівчина мають прагнути до того, щоб обіймати найвищі, найпочесніші посади в житті – бути Мамою та Татком.

Суттєвою особливістю буденного життя закладу дошкільної освіти є висока варіативність середовища, а також те, що діти постійно знаходяться у просторі дитячої субкультури. Протягом кожного дня дошкільники залучені

до виконання різних за змістом, складністю, умовами організації завдань: вони рухаються, конструюють, співають, малюють, граються, вчаться, працюють, спілкуються. Зміна видів діяльності, змісту і складності завдань, матеріалів, які використовуються, виробляють у дитини гнучкість, сприяють підтриманню її інтересу до роботи, вправляють в умінні орієнтуватись у змінених умовах.

Отже, в умовах, коли сім'я може здійснювати суперечливий вплив на виховання дитини, саме педагог є своєрідним координатором, коментатором, опонентом, фільтратором усіх впливів на дитину соціального середовища. “Педагог, – за визначенням Г. Беленької, – це особистість, яка опосередковує вплив суспільства на дитину і є тим буфером, анти-стресором, який захищає її від небажаних впливів навколишнього світу” та за визначенням О. Кононко “вказує на світло в кінці тунелю, навчає спиратися на власні резервні сили, довіряти собі та життю” [2, с.6].

Таким чином, процес соціального розвитку дитини починається з раннього дитинства й відбувається у певному соціальному середовищі. На дитину впливають батьки, родичі й інші люди, з якими вона спілкується, а також дошкільний навчальний заклад як соціальна інституція соціалізації. Усі ці чинники – сходинки всесвіту людських стосунків, що постійно розширюються, у орбіти яких включена особистість. Для дитини, що соціалізується, відповідними еталонами соціального середовища є сім'я, найближче оточення. Дитина успішно проходить всі етапи соціалізації за наявності відповідного соціального мікросередовища, цілеспрямованого виховання і навчання в умовах сім'ї та дошкільного навчального закладу, що і стане предметом нашого подальшого дослідження.

Отже, сім'я може як сприяти процесу соціалізації, так і стримувати її. За умови відповідності соціального середовища соціальним потребам дитини, процес соціалізації дитини відбувається ефективно. В умовах сприятливого психологічного клімату в навчальному закладі, на власному прикладі педагога спроможні сформувати у дітей дошкільного віку такий

рівень знань і поведінки, що дозволятимуть дошкільникам стати життєво компетентними у довкіллі. У випадку несприятливих впливів найближчого оточення процес соціалізації дитини хоча й відбувається, але при цьому набуває рис нестабільності, соціальної малоцінності, навіть злочинної спрямованості.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Соціалізація особистості дитини в дошкільному віці в процесі педагогічного супроводу

На констатувальному етапі дослідження розв'язувались такі завдання: розробити діагностичну методику; визначити рівень сформованості у дітей дошкільного віку про соціалізацію особистості в закладі дошкільної освіти; з'ясувати взаємодію закладу дошкільної освіти та сім'ї у розвитку соціалізації дітей дошкільного віку за допомогою методичного супроводу.

1. Метою констатувального етапу являється виявлення рівня соціалізації у дошкільників в процесі співпраці закладу дошкільної освіти та сім'ї.

Дослідження проводилось на базі закладу дошкільної освіти № 38 «Яблунька» місто Суми з вересня 2020 року до травня 2021 року. Група «Квіточка» – експериментальна група (далі ЕГ) увійшли 20 (5 – хлопчиків, 15 – дівчаток) і група «Бджілочка» контрольна група (далі КГ) – увійшли 20 (11 дівчаток і 9 хлопчиків) (Додаток А).

Організація освітньої діяльності в дошкільному навчальному закладі у 2020-2021 навчальному році здійснювалась відповідно до законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Указу Президента України від 13.10.2015 р. № 580/2015 «Про стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки», Базового компонента дошкільної освіти, Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641), Положення про дошкільний навчальний заклад (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2003 р. №305), Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів (затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 р. №234), Гранично допустимого навантаження на дитину у дошкільних

навчальних закладах різних типів та форм власності (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2015 р. № 446), інструктивно-методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України від 16.06.2016 р. № 1/9-315 «Щодо організації освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2017-2018 навчальному році», інших нормативно-правових актів [9, с. 12].

Упродовж 2020-2021 навчального року освітній процес закладу дошкільної освіти був спрямований на вирішення таких завдань:

1. Формування соціальних міжособистісних взаємин дітей дошкільного віку в контексті обласної проблеми «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства».

2. Забезпечення сприятливих умов для здійснення корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання.

3. Вдосконалення взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї з метою формування духовності та патріотичних почуттів шляхом активного використання інноваційних педагогічних технологій.

Зміст і форми методичної роботи по даним напрямам в дошкільному закладі будувались на діагностичних засадах, диференціації освітнього рівня, досвіду, професійних запитів кожного педагога та були передбачені в річному плані роботи.

Упродовж 2020-2021 навчального року ЗДО працював над формуванням соціальних міжособистісних взаємин дітей дошкільного віку в контексті обласної проблеми «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства». Для реалізації проблеми в дошкільному закладі:

- була організована робота творчої групи;
- оформлена тематична виставка для педагогів «Вивчаємо обласну науково-методичну проблему «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства» (II етап);

- оформлено папку освітня лінія Базового компонента дошкільної освіти «Дитина в соціумі».

Головним завданням в роботі над проблемою було: формування життєвої компетенції дошкільника через провідну діяльність – гру; залучення до елементарних загальноприйнятих норм і правил взаємовідносин з однолітками та дорослими; формування гендерної, сімейної, громадянської приналежності, патріотичних почуттів.

Розглянемо діагностику рівнів соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку, використовуючи методики: «Будинок мрій», «Різнокольорові кружечки», мовленнєва вправа «Назви-розкажи», Бесіда-гра: «Що сказав ввічливий зайчик?», дидактична вправа: «Намалюй майбутнє».

В оцінці рівнів соціальної компетентності старших дошкільників ми виходили з розуміння її як інтегрованої характеристики, що представлена певною системою якостей і властивостей особистості, яка виступає в єдності двох проявів – зовнішнього і внутрішнього. На основі вивчення теоретичних основ проблеми визначено три критерії рівнів оцінки соціальної компетентності старших дошкільників, яку розглядали в контексті впливу дитячої субкультури: високий, середній, нижче-середнього (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Методика діагностики рівнів соціальної компетентності дітей дошкільного віку по етапам

№ етапу	Критерій оцінки	Характеристика критерію
1	Високий рівень	Діти які усвідомлюють норми та правила поведінки в соціумі, уміли ефективно співпрацювати, мали достатній арсенал мовленнєвих засобів та активно застосовували їх у спілкуванні з оточуючими, добре обізнані з нормами соціуму, досить ефективно налагоджують

		стосунки з однолітками, у більшості випадків уміють знаходити спільну мову в різних проблемних ситуаціях, але застосовували лише стандартні способи соціальних дій, не могли гнучко реагувати на ситуацію (сума балів від 20 до 32).
2	Середній рівень	До середнього рівня соціалізованості належать діти, які виявили недостатнє розуміння соціальних законів та норм, було наявне розходження реальної та вербальної поведінки в спілкуванні з однолітками та дорослими, їм не завжди вдавалося запобігати конфліктних ситуацій у побудові стосунків з однолітками та адекватно на них реагувати (10-19 бали).
3	Нижче середнього рівень	Нижче середнього рівень соціалізованості свідчить про не володіння правилами соціальної поведінки, невміння безконфліктно будувати стосунки в колі однолітків, донести до інших власні думки, намагання діяти на підставі сили чи реагувати на ситуацію лише емоційно (1-9 балів).

Багато цінної інформації було також отримано з аналізу опитування батьків та вихователів. Бесіди, анкетування, націлені на виявлення особливостей дорослішання дитини, стосунки в колі однолітків, стосунки з дорослими, ціннісні пріоритети дитини. Зазначимо, що експериментальні заходи планувалися і проводилися в години, відведені режимом ЗДО для самостійної роботи дітей у КГ та ЕГ. Запис результатів проводився у протоколи та анкети [62, с. 51]. У кожній методиці по два завдання.

Методика 1. Завдання 1. Соціометричне обстеження «Будинок мрій».

Мета: з'ясувати здатність дитини адекватно оцінювати власне соціальне становище (позицію, статус) та визначити соціальний статус своїх однолітків, товаришів.

Матеріали: аркуші паперу із зображенням будинку, протокольний лист обстеження.

Інструкція до виконання: після короткої вступної бесіди про те, де живе дитина, чи подобається їй її житло, на яких поверхах краще жити у багатоповерхових будинках, експериментатор пропонував розглянути зображення будинку та послухати таку розповідь: «Це незвичайний будинок. В ньому людина розташовувалась залежно від того, як її оцінювали інші та як вона сама себе оцінювала. Якщо можна про неї було сказати «Гарна людина» – то її переселяли на верхній поверх до сонечка, якщо ж ні – то людину селили на нижньому поверсі. Як ти вважаєш, де буде твоя квартира? Де б поселилися твої друзі?».

Методичний коментар: у протоколі відзначали, які доповнення з'являлися у малюнку дитини, а також у відповіді. Відповіді дітей заносилися у протокол, малюнки оцінювалися за такими параметрами: композиційні особливості, предметно-тематичний склад малюнка, вибір форми та кольорів передачі зображення.

Завдання 2. Соціометричне обстеження «Різнокольорові кружечки».

Мета: визначення особливостей соціальних передбачень дітей, вміння встановлювати стосунки з однолітками. Матеріал: схема розташування дітей у групі за столами кружечки червоного, зеленого та жовтого кольору.

Інструкція до виконання: експериментатор звертався до дитини: «Поглянь, у тебе на столі лежать кружечки. Поклади червоні кружечки біля дітей, яких ти любиш, зелені – поряд з тими, які тобі подобаються і жовті – поряд з тими, хто тобі не подобається. А який би тобі дали кружечок вихователі чи батьки? Чому ти так вважаєш?».

Методичний коментар: спочатку педагог проводив бесіду щодо кольору, який відповідає тій чи іншій оцінці. Результати заносяться до протоколу.

Друга методика була спрямована на визначення рівня соціальної обізнаності, тобто знань про норми і ролі. В оцінці соціальної компетентності за соціально-когнітивним критерієм ми намагалися також з'ясувати особливості світосприймання, визначити дитячу картину світу обізнаність щодо елементарних соціальних норм. Ми вважали за необхідне виявити в першу чергу, що являє для дитини світ.

Методика 2. Завдання 1. Індивідуальна бесіда за малюнком «Розповідь за картинками».

Мета: визначити рівень розвитку уявлення, знання про соціальні передбачення та соціальні дії різних людей, вміння аналізувати різні ситуації.

Матеріал: сюжетні малюнки із складними ситуаціями («М'яч розбиває скло», гра «Брудний одяг», «Був неуважний»).

Інструкція до виконання: дослідник пропонував подивитися на малюнки і обрати першу картину для бесіди і визначити, що за ситуація зображена на малюнку та яка буде реакція дорослого на таку ситуацію.

Методичний коментар: якщо дитина не відповідала, експериментатор наводив кілька варіантів. Відповіді фіксувалися у протоколі.

Завдання 2. Творча вправа: «Намалюю світ, у якому ти живеш.»

Мета: виявити уявлення дитини про світ, її власне бачення свого місця в ньому.

Матеріал: аркуші паперу, кольорові олівці, протокольний лист

Процедура виконання полягала в тому, щоб дитина намалювала картину світу, яку можна б назвати словом «світ». Під час виконання роботи експериментатор виявляв розуміння, того що вкладає дитина у значення цього слова, запропонувавши відповіді на низку запитань:

«Світ – це що? Світ – це хто? А ти в цьому світі є? Де ти ? Хто ти такий? Як себе намалювати?»

Методичний коментар: У протоколі відзначали, які доповнення з'являлися у малюнку дитини, а також у відповіді. Відповіді дітей заносилися та малюнки оцінювалися за такими параметрами: композиційні особливості, предметно-тематичний склад малюнка, вибір форми малюнка та кольорів для передачі зображення. Важливим, на нашу думку, складовим соціальної компетентності в старшому дошкільному віці є розвиток комунікативних умінь, зумовлених рівнем розвитку мовлення. Саме тому частина завдань передбачала вивчення особливостей розвитку комунікативних умінь.

Методика 3. Завдання 1. Мовленнєва вправа: «Назви-розкажи»

Мета: визначення загального рівня комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали: картинка-зразок до методики, призначеної для визначення активного словникового запасу дитини старшого дошкільного віку, наявності специфічного сленгу.

Інструкція: спочатку дитині пропонували подивитися на малюнок і назвати зображене та розповісти про це цікаво. Опісля експериментатор заохочував об'єднати малюнки за змістом та придумати назву для обраної групи. У протоколі відзначалась частота вживання дитиною різних частин мови, складних речень із союзами і вставними конструкціями, наявність узагальнюючих слів, що свідчило про рівень розвитку його мови. Оцінювались вміння будувати речення, налаштованість на комунікацію.

Методичний коментар: Тестування проводилось у формі невимушеної бесіди, яка фіксувалась за допомогою диктофону, а потім заносилася до бланку протоколу.

Завдання 2. Бесіда-гра: «Що сказав ввічливий зайчик?»

Мета: визначити готовність знаходити несподівані мовленнєві форми в різних життєвих ситуаціях; визначити наявність форм мовленнєвого етикету в мовленнєвому досвіді дитини.

Матеріали: картки-матпюнки із зображенням дослідних ситуацій, протокол для занесення попередніх результатів, іграшка «зайчик».

Інструкція: експериментатор знайомив дитину із самим ввічливим зайчик у світі. Потім він пропонував дитині взяти зайчика і разом з ним розглянути малюнки та передбачити, що б сказав ввічливий зайчик у цій ситуації.

Методичний коментар: відповіді дитини заносилися до бланку протоколу, пізніше підраховувалася кількість застосувань дитиною слів ввічливості.

Одним із компонентів соціальної компетентності являється соціальні пріоритети, які істотно впливають на розвиток дітей, які мешкають у різних соціальних умовах. Тому ми вважаємо за необхідне дослідити особливості становлення ціннісного компоненту соціальної компетентності.

Завдання 3. Дидактична вправа: «Намалюй майбутнє»

Мета: визначити найбільш значущі, на думку дитини, чинники дорослішання та успішної соціалізації.

Матеріал: аркуші паперу; різнокольорові олівці; протокольний бланк.

Інструкція до виконання: діти, намалюйте майбутнє, що, на вашу думку, є найголовнішим, для того, щоб стати дорослим, щоб бути визнаним серед дітей і дорослих.

Методичний коментар: результати виконання цього завдання оброблялися за методом факторного аналізу. Загальні умови обстеження: тривалість перша половина дня.

Виконаємо аналіз рівнів соціалізації дітей старшого дошкільного віку в процесі співпраці закладу дошкільної освіти та сім'ї до та після впровадження запропонованих методик.

В вересні 2020 року було проведено дослідження соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку з метою визначення особливостей соціалізації старших дошкільників (див. рис. 2.1).

Було визначено такі критерії оцінки соціальної компетентності: емоційно-ціннісний критерій, соціально-когнітивний критерій, комунікативний критерій. Окремі складові кожного з означених критеріїв виступали показниками соціальної компетентності.

У дослідженні приймали участь групи ЕГ та КГ. Діти з високим рівнем усвідомлюють норми та правила поведінки в соціумі, вміють ефективно співпрацювати, мають достатній арсенал мовленнєвих засобів та активно застосовують їх у спілкуванні з оточуючими. Таких дітей 11 чоловік (55%).

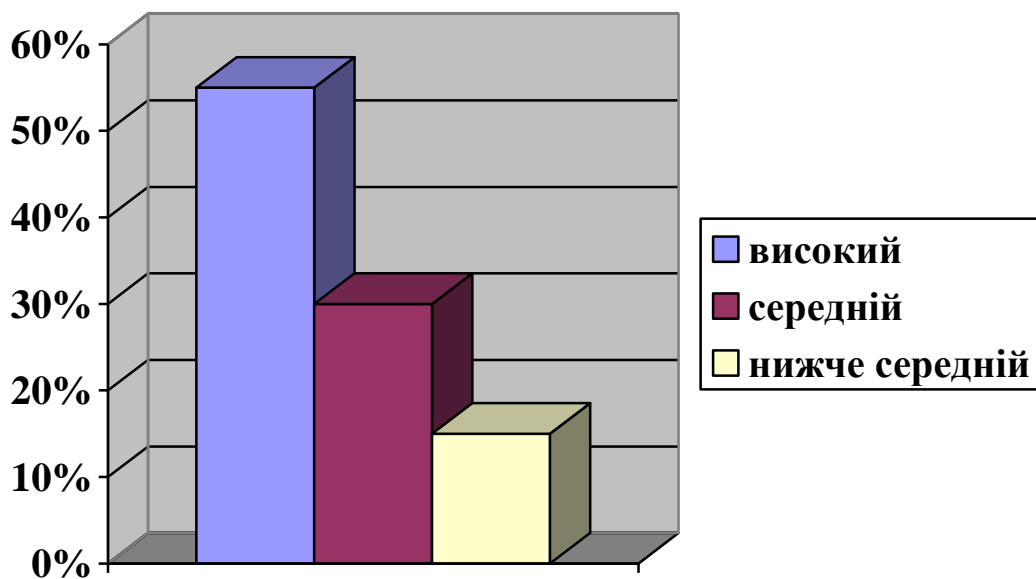

Рис. 2.1. Рівень соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку ЕГ та КГ

Діти, які виявили середній рівень соціальної компетентності, також добре обізнані з нормами соціуму, досить ефективно налагоджують стосунки з однолітками, в більшості випадків вміють знаходити спільну мову в різних проблемних ситуаціях, але застосовують лише стандартні способи соціальних дій, не можуть гнучко реагувати на ситуацію. Таких дітей 9 чоловік (30%).

Нижче середнього рівень соціальної компетентності ми визначили у 3 дітей (15%), вони не володіють правилами соціальної поведінки, не можуть

безконфліктно будувати стосунки в колективі однолітків, не вміють донести до інших свої думки, діють на підставі сили чи реагують на ситуацію лише емоційно. З дітьми з нижче середнього рівнем соціальної компетенції проводилась індивідуальна корекційна робота.

З метою розвитку соціального благополуччя дитини через формування внутрішньої стійкості, автономності з дітьми старшого дошкільного віку практичним психологом проводилися заняття по розвитку соціально-емоційної сфери дітей. Використовували методичні прийоми: психогімнастичні етюди, ігри з правилами, творчі ігри, бесіди, моделювання й аналіз заданих ситуацій, вільне й тематичне малювання, релаксаційні вправи.

В травні 2021 року визначили рівні соціальної компетентності дітей груп ЕГ та КГ старшого дошкільного віку (див. рис. 2.2. – ЕГ). Під час дослідження були отримані наступні результати: високий рівень – 75%, середній рівень – 25%.

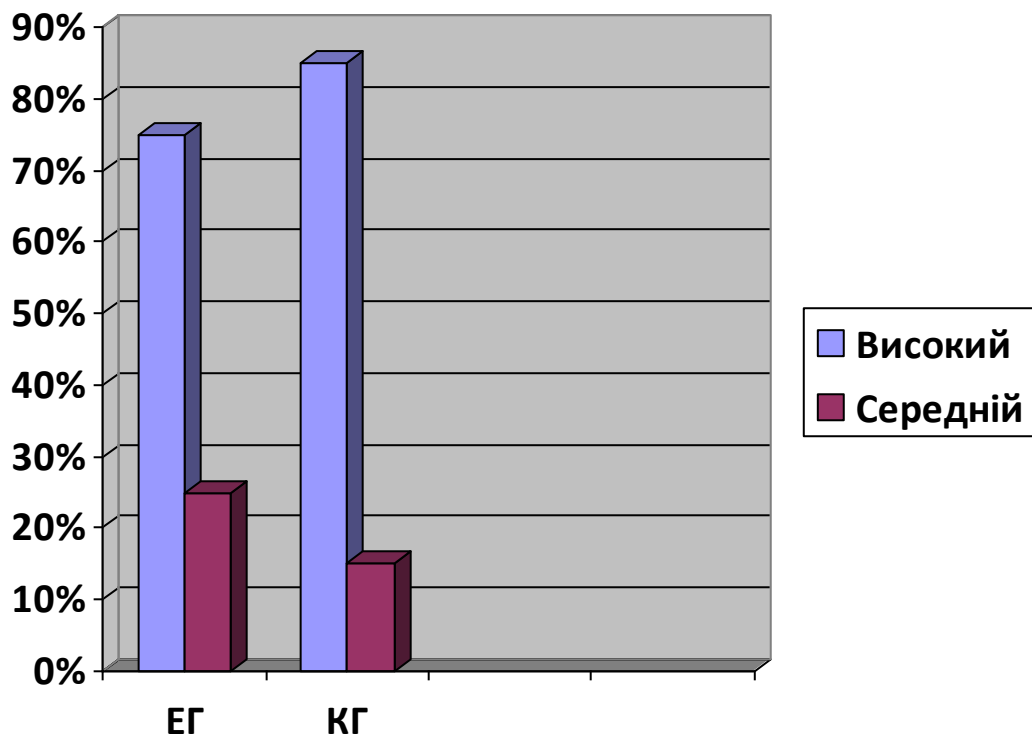

Рис. 2.2. Рівні соціальної компетентності дітей ЕГ і КГ

Таким чином, за результатами досліджень можна зробити висновок, що наприкінці року у дітей групи ЕГ у порівнянні із групою КГ було сформоване почуття співробітництва, самоповаги, упевненість у власних силах і в собі, адекватна самооцінка, здатність поставити себе на місце іншої дитини допомагають краще розуміти можливого партнера по спілкуванню.

Протягом року заклад дошкільної освіти №10 «Горобинка» здійснював свою діяльність відповідно до річного плану, який складається на навчальний рік та літній оздоровчий період.

За нашими рекомендаціями пріоритетними напрямками роботи у 2020-2021 навчальному році були:

- робота на II етапом обласної науково-методичної проблеми «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства;
- забезпечення сприятливих умов для здобуття дошкільної освіти дітям з особливими потребами;
- збереження та зміцнення здоров'я, формування здорового способу життя дошкільнят, активної життєвої позиції щодо власного життя та власної безпеки;
- формування духовних цінностей особистості дитини засобами національно-патріотичного виховання;
- здійснення корекційно-відновлювальної роботи з дітьми дошкільного віку;
- створення умов для психолого-педагогічної адаптації дитини до шкільного навчання;
- організація належного психологічного і соціального супроводу дітей та батьків, у тому числі, постраждалих внаслідок військових дій.

Розвивальне середовище дошкільного закладу організовано з урахуванням інтересів дітей і відповідає їх віковим особливостям. Групові приміщення забезпечені меблями та ігровим обладнанням. Обладнанні спеціальні приміщення: музична, спортивна зали, медичний блок.

Керівництво дошкільного закладу приділяє увагу створенню мікрогруп за психологічною сумісністю, професійно-індивідуальною спрямованістю, креативністю, ініціативністю та творчим потенціалом. На основі спостережень та тестувань педагоги, котрі працюють творчо та в інноваційному режимі – 18 осіб (75%), педагоги, які потребують системної роботи – 6 осіб (25%).

2.2. Система роботи з питання педагогічного супроводу соціалізації старших дошкільників

Дослідно-експериментальна робота із впровадження форм взаємодії ДНЗ «Яблунька» в практику роботи була проведена у групах старшого дошкільного віку.

Для проведення формувального етапу роботи нами були виділено дві групи батьків дітей старшого віку – по 20 батьків у кожній групі.

Для проведення діагностики рівня знань і уявлень батьків про зміст і методи виховання дітей та для визначення задоволеності своїм положенням у сім'ї самої дитини ми здійснили наступне завдання: провели тестування серед дітей. Для цього було використано тест Р. Бернса і С. Коуфмана «Кінетичний малюнок сім'ї».

Мета полягала у дослідженні міжособистісних відносин в сім'ї (очима дитини) та виявленні взаємовідносин у сім'ї.

Методика проведення: Дитині дається лист папера, олівці. Ставиться умова: необхідно намалювати свою сім'ю так, щоб її члени були в роботі.

Формативними особливостями вважається якість зображення малюнка: старанність чи промальовування недбалості у малюванні окремих членів сім'ї, яскравість зображення, положення об'єктів на листі паперу, заштриховування, розміри тощо.

Змістовними характеристиками картини є: зображення діяльності членів родини, їхнє взаємне розташування по відношенню один до одного і до дитини, чи присутність або ж відсутність членів сім'ї і самої дитини, а також співвідношення людей і речей на малюнку.

Аналіз результатів малюнків здійснювався за наступними показниками: наявність тривожності у дітей про відношення до них дорослих, емоційна напруга, дискомфорт.

Аналіз тесту «Кінетичний малюнок сім'ї» (Р. Бернс і С. Коуфман) показав, що з 20 сімей ЕГ до високого рівня відносин можна дійти – батьки віднести тільки 6 сімей (30%). До середнього рівня відносин діти – батьки можна віднести 8 сімей (40%). До нижче середнього рівня відносин діти – батьки ми віднесли 6 сімей (30%), (див. рис. 2.3).

Рис. 2.3. Результати тесту «Кінетичний малюнок сім'ї» в ЕГ

Аналіз тесту «Кінетичний малюнок сім'ї» (Р. Бернс і С. Коуфман) показав, що з 20 сімей КГ до високого рівня відносин можна дійти – батьки віднести тільки 6 сімей (30%). До середнього рівня відносин діти – батьки можна віднести 10 сімей (50%). До нижче середнього рівня відносин діти – батьки ми віднесли 4 сімей (20%), (див. рис. 2.4).

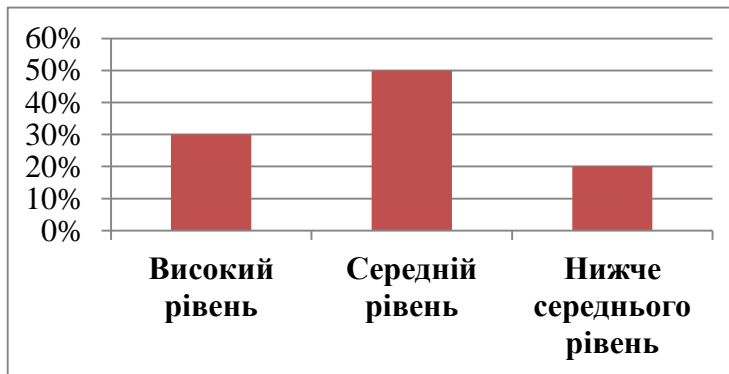

Рис. 2.4. Результати тесту «Кінетичний малюнок сім'ї» в КГ

Після того, як діти намалювали сім'ю, ми запропонували ряд запитань, відповіді на який дозволили нам виявити причини, що викликають у дітей тривожність у відносинах діти-батьки: фізичне покарання; відсутність спілкування з батьками; неблагополучна обстановка в сім'ї (алкоголізм одного з батьків);

За результатами тесту можемо зробити загальний висновок, що далеко не у всіх сім'ях панує атмосфера позитивних відносин діти-батьки. В основному вони носять нестабільний характер.

Отже, нами було виявлено 5 дітей, незадоволених своїм становищем у сім'ї. 15 дітей часто почувають себе некомфортно, хоча і задоволені своїм положенням в сім'ї. У результаті попередньої діагностики припустили, що цих дітей не влаштовують взаємини з батьками.

Наступним завданням була діагностика рівня відношення батьків до дітей і дітей до батьків. Для цього нами була використана методика «Незакінчені речення».

Мета: виявити рівень ставлення батьків до дітей і дітей до батьків.

Дослідження виявляє собою варіант методу «Незакінчені речення». Він включає 20 незакінчених речень, які можуть бути розділені на 4 групи, що характеризують відношення дітей до батька, до матері і сім'ї.

Методика проведення:

Дітям пропонується закінчити ряд пропозицій без попереднього обмірковування. Опитування ведеться у швидкому темпі, щоб дитина відповідала перше, що прийде в голову і якомога швидше.

Результати методики «Незакінчені речення» допомогли виявити взаємовідносини дітей до батьків. В ЕГ позитивні (високі) взаємовідносини спостерігаються у 45%, в КГ 50%. Негативні (низькі) відносини відчують 30% в ЕГ, 20% в КГ. Середній рівень взаємовідносини дітей до батьків 25% в ЕГ і 30% в КГ (див. рис. 2.5).

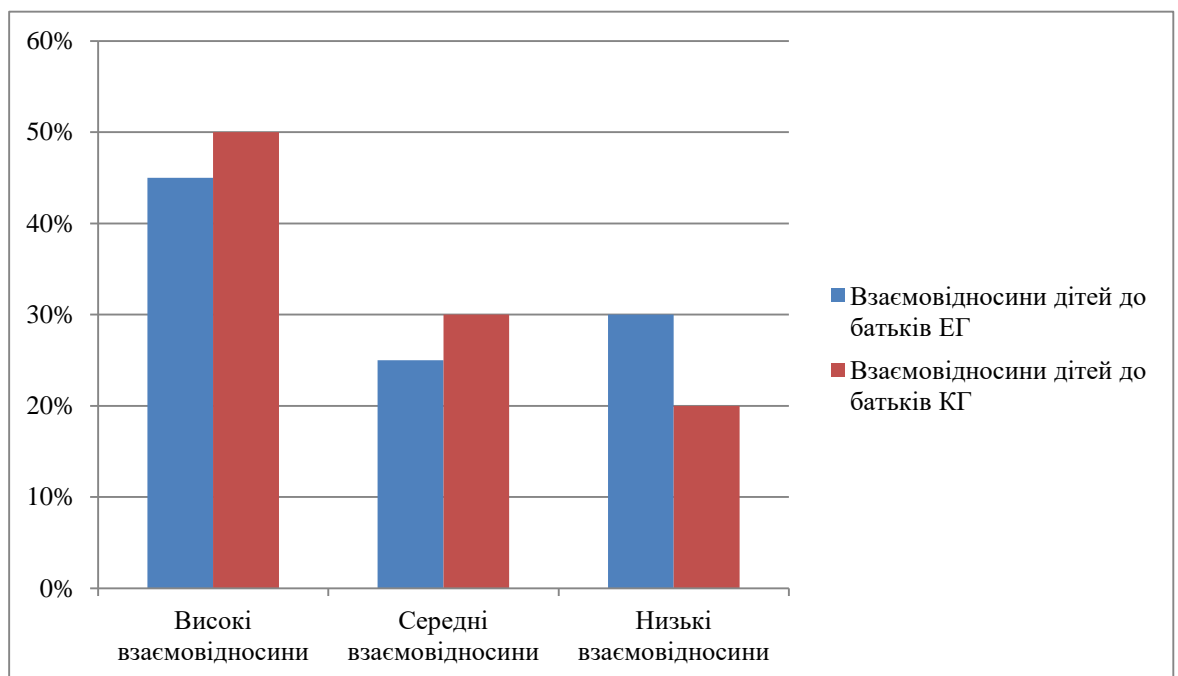

Рис. 2.5. Результати методики «Незакінчені речення» ЕГ і КГ

За результатами нашого дослідження нами були виявлені причини, що викликають тривожність у дитини: страх фізичного покарання; страх залишитися вдома на самоті; відсутність батьківської ласки.

Дані прояви спостерігалися у відповідях 21 дитини (57,5%). З них у 15 (37,5%) – спостерігалася наявність деяких причин, що викликають тривожність. У 8 дітей (20%) були відзначені всі ці причини і лише в 17 (42,5%) випадках тривожність не спостерігалася.

За результатами даної методики можна зробити загальний висновок, що в багатьох сім'ях діти мають тривожність у відносинах з батьками, між ними немає взаєморозуміння.

Надалі для батьків були розроблені дві анкети (додаток Б).

Мета обстеження батьків полягає в виявленні рівня знань і уявлень батьків про виховання дитини та виявленні значення для батьків співробітництва з ЗДО «Яблунька» та первинного рівня показників використання методик співробітництва закладу дошкільної освіти з сім'єю (Додаток В).

Методика проведення: батькам було запропоновано відповісти на питання, що дозволили нам виявити рівень їхніх знань про виховання дитини та первинний рівень показників використання методик співробітництва дошкільного навчального закладу з сім'єю.

Отже, в опитуванні ЕГ ми отримали наступні результати: 50% мають високий рівень, 20% середній рівень, 30% нижче середнього рівень. З опитування КГ ми отримали наступні результати: 60% мають високий рівень, 30% середній рівень, 10% нижче середнього рівень (див. рис. 2.6).

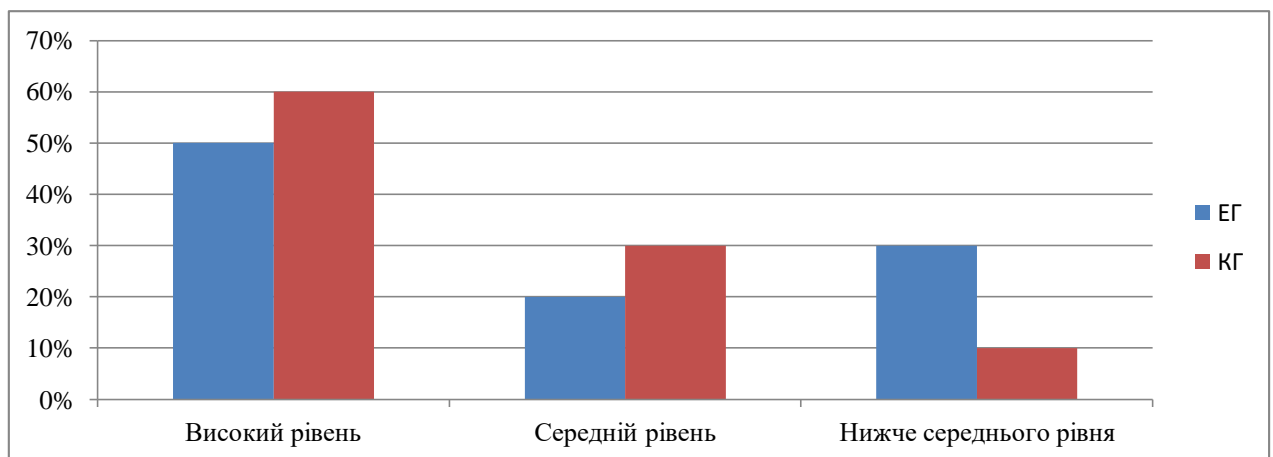

Рис. 2.6. Результати анкетування №1 ЕГ і КГ

Результати аналізу відповідей на запитання анкети №2 продемонстрували наступне:

1. На запитання «Які проблеми виховання залишаються для Вас менш вивченими?» більшість батьків (60%) відповіли: «Взаємини між дітьми й батьками». Це говорить про те, що батьки обох груп погано інформовані в питаннях виховання дошкільників. Цей факт підтверджують відповіді на наступні два питання: «Чи читаєте Ви педагогічну літературу?», «Чи читаєте Ви газети й журнали, присвячені проблемам виховання дошкільників?» 50% батьків не читають педагогічну літературу. 30% батьків не читають періодичні видання, присвячені проблемам виховання дошкільників.

2. Переважна більшість батьків експериментальної й контрольної груп займають пасивну позицію в питанні співробітництва дошкільного навчального закладу з сім'єю. Так, 60% батьків прагнуть одержувати інформацію про виховання своїх дітей лише на батьківських зборах. 90% батьків не прагнуть брати участь у роботі з дітьми в дитячому садку, мотивуючи це нестачею вільного часу й тим, що даним питанням повинні займатися тільки працівники дошкільного навчального закладу. Вести кружок у дитячому садку виявили бажання тільки по одному з батьків в кожній досліджуваній нами групі.

Отже, в цілому результати констатувального експерименту показали низький відсоток співробітництва дошкільного навчального закладу і батьків. Аналіз визначив подальші завдання роботи: добитися розуміння батьків про значення співробітництва з дошкільним навчальним закладом.

За результатами анкетування можна зробити висновок про те, що батькам не вистачає педагогічного досвіду. Для обміну досвідом вихователів і батьків необхідно проводити бесіди, ділові ігри, вечори питань і відповідей і інші форми співробітництва.

Для виявлення батьківського відношення до дітей був запропонований опитувальник батьківського відношення.

Мета опитування полягала у виявленні рівня батьківського відношення до дітей.

Методика проведення: батькам були запропоновані бланки з питанням. На кожне питання передбачалася або позитивна, або негативна відповідь (Додаток Б). Підставою для оцінки був ключ до опитувальника, що дозволяв виявити рівень батьківського ставлення.

Дане дослідження показало, що найбільш оптимальним є такий рівень батьківського відношення, як кооперація – це соціально бажаний образ батьківського поведіння. Всі батьки високо оцінюють здібності своєї дитини, випробує почуття гордості за нього, намагається бути з ним на рівних.

Зробивши аналіз відповідей батьків та питання опитувальника «Батьківське ставлення до дітей», ми одержали наступну картину батьківського відношення до дітей:

Оптимальні батьківські відносини до дитини спостерігаються в 10 родин (30%). До нейтрального рівня можна віднести 14 сімей (50%). Батьківські відносини, що носять негативний характер, виявляються в шести сім'ях (20%).

За результатами цієї методики ми бачимо, що більшість сімей використовують неефективні методи роботи з дитиною.

Використання методики співробітництва з родиною

Результати проведеного нами дослідження показали, що середній і низький рівні в розвитку дитячо-батьківських відносин викликають особливу увагу, тому що у відносинах батьків з дітьми просліджуються деякі порушення, що позначаються на появі у дітей тривожності.

За результатами констатувального етапу нами були виділені завдання експерименту:

- встановити партнерський стосунки з родиною кожного вихованця, об'єднати зусилля для розвитку й виховання дітей;
- створити атмосферу спільності інтересів, емоційної підтримки й взаємопроникнення в проблеми один одного;
- активізувати й збагачувати виховні вміння батьків;

- підтримувати їхню впевненість у власних педагогічних можливостях.

Рішення цих завдань пов'язане з усвідомленням батьками своєї виховної ролі в родині, свого досвіду взаємин з дитиною. У психології така форма переосмислення називається рефлексією.

Нами використовувалася рефлексивна модель спілкування педагога з родиною, котра встановлює своєю метою переосмислення батьками своїх виховних установок і стереотипів. У поняття «педагогічна рефлексія» нами було включене вміння батьків аналізувати власну виховну діяльність, критично її оцінювати, знаходити адекватні причини, як своїх педагогічних удач, так і прорахунків, вибирати методи впливу на дитину, що відповідають її особливостям і конкретній ситуації.

Перш ніж ми приступили до роботи, вихователями були колегіально обговорені, а потім прийняті принципи взаємодії з батьками:

- усвідомити, що тільки спільними зусиллями родини й освітньої установи можна допомогти дитині; з повагою й розумінням ставитися до батьків;

- пам'ятати про те, що дитина – унікальна особистість, тому неприпустимо порівнювати її з іншими дітьми. Ми повинні цінувати її індивідуальність, підтримувати й розбудовувати її. У педагогах дитина завжди повинна бачити людей, готових виявити її особисту підтримку й прийти на допомогу;

- виховувати в дітях безмежну повагу до батьків, котрі дали їм життя й приклали багато щиросердечних і фізичних сил для того, щоб вони росли й були щасливі;

- урахувати побажання й пропозиції батьків, високо цінувати їхню участь у житті групи;

- розглядати виховання й розвиток дітей не як звід загальних прийомів, а як мистецтво діалогу з конкретною дитиною і її батьками на основі знань психологічних особливостей віку, з урахуванням попереднього досвіду

дитини, її інтересів, здатностей і труднощів, які виникли в родині й дошкільному навчальному закладі;

- з повагою ставитися до того, що створюється самою дитиною (розповідь, пісенька, будівля з піску або іншого будівельного матеріалу, ліплення, малюнок тощо). Захоплюватися разом з батьками її ініціативністю й самостійністю, що сприяє формуванню в дитини впевненості в собі й своїх можливостях, а в батьків викликає почуття поваги до вихователів їх дітей;

- регулярно в процесі індивідуального спілкування з батьками обговорювати всі питання, пов'язані з вихованням і розвитком дітей;

- проявляти розуміння, делікатність, терпимість і такт, ураховувати точку зору батьків;

- авторитарні методи «виховання» батьків виключаються;

- щоб у вихователів і батьків найшовся час для співробітництва, його треба спеціально організовувати. Кожний напрямок розвитку дитини припускає особливі зміст і форми спілкування вихователів з батьками, у процесі яких і буде підвищуватися їхня психолого-педагогічна культура [28, с. 65].

На нашу думку, робота з батьками – це процес неперервний, складний, тривалий. Разом з позитивними напрацюваннями потрібно зазначити, що ми ще не зуміли активізувати всіх батьків настільки, щоб їх участь у житті дошкільного закладу зумовлювалась їх бажанням, у деяких батьків немає активної життєвої позиції з виховання дитини спільно з дошкільним навчальним закладом. Часто-густо батьки не вбачають у суспільному закладі можливості реалізації своїх інтересів, не всі здатні реалізувати психолого-педагогічних знань у вихованні своєї дитини.

Отже, зв'язок між сімейним та суспільним вихованням має бути міцним. У трикутнику «діти – батьки – заклад дошкільної освіти» ми добиваємось взаєморозуміння і єдності у вирішенні різного роду питань, а це сьогодні – найголовніше.

Переорієнтація на особистісно-орієнтовну модель освіти зумовлює кілька пізнавальних і особливо поведінкових моделей спілкування з батьками, а отже, потребу оволодіння педагогами інтерактивними прийомами впливу.

Тому для вдосконалення методичної роботи нами були використанні такі форми і методи роботи з педагогічними кадрами, які сприяють формуванню практичних навичок партнерської взаємодії з батьками, вміння обґрунтовувати власну позицію, виявляти гнучкість і толерантність, створювати простір довіри, тактовного порозуміння, співпраці та співжиття.

Найповніше відповідають цим цілям так звані активні форми навчання – ділові, рольові ігри, дискусії, моделювання педагогічних ситуацій, проектування, тренінги, під час яких використовуються методи активного включення в роботу, групового аналізу та спільного пошуку, методи зворотного зв'язку (рефлексії).

Знання педагогіки вихователі та батьки отримують не у готовому вигляді, а у формі нестандартних проблемних навчально-пізнавальних завдань та ситуацій. Задіються не лише свідомість, а й почуття, емоції, вольові якості кожного педагога [14, с. 37].

По закінченню експерименту, нами було проведено тренінгове заняття для педагогів та батьків: «Сім'я у фокусі педагогічних проблем».

Мета: підвищення психолого-педагогічної компетенції педагогів, формування навичок партнерських стосунків з батьками, оволодіння інтерактивними прийомами впливу.

1. Ігрова вправа «Овації». Щоб налаштуватися на роботу, покращити настрій, пропоную ігрову вправу «Овації». Будь ласка, ті, кого я назву, – підведіться, а всі учасники зустрічайте їх оваціями.

- Підведіться ті, у кого двоє дітей.
- У кого карі очі.
- У кого є досвід написання ППД.
- У кого є бажання продовжити роботу.

2. *Правила групи.* У нашому колективі відпрацьовані правила спільної діяльності - наші правила групи. Повторимо їх (правила записані на плакаті): активність; взаєморозуміння; щирість висловлювань; вміння слухати; говорити від себе; толерантність; критикувати думку, а не людину; заперечуючи пропонуй; правило «тут і зараз»; правило «пас».

- Чи є у вас якісь доповнення? Тоді продовжимо роботу.

3. *Мозковий штурм «Сучасний дошкільний заклад - який він?».*

Правила проведення. Учасники за геометричною символікою діляться на три групи, їм пропонується завдання: записати на стікерах, як вони розуміють питання «Сучасний дошкільний заклад – який він?» з погляду дітей, батьків, педагогів, та прикріпити на відповідні плакати.

Інформація обговорюється та узагальнюється: для дитини найважливіше, щоб у садку було затишно, можна було зайнятися улюбленими справами, відчувати турботу і прихильність дорослих та однолітків; для батьків – найголовніше здоров'я малюка, а отже, належний догляд за ним, безпека його життя, сприяння розумовому розвитку; з погляду педагога – атмосфера закладу, можливість реалізувати свої здібності, відчувати повагу дітей, батьків, колег.

Робиться висновок, що визначальною являється культура садка, загальна атмосфера в ньому, що її створюють спільними зусиллями усі учасники освітнього процесу: педагоги, батьки, діти. Визначаються слабкі та сильні аспекти роботи закладу.

4. *Вправа «Педагогічна культура – це...».* Ніхто не буде заперечувати, що батьки – головні природні вихователі своєї дитини. Як у краплі води відбивається сонце, так і дитина є віддзеркаленням сім'ї. Щоб виховати сучасну особистість, дорослі мають бути не лише самі належно вихованими, а й мати педагогічну культуру. Для досягнення поставленої мети, а саме: опанування дорослими членами сімей основ спеціальних знань, набуття умінь і навичок правильного виховання дітей у родині; встановлення й розвиток відносин взаєморозуміння, взаємоповаги, взаємодопомоги між

членами сім'ї, – педагогові важливо знати справжню картину життя кожної сім'ї та стан психолого-педагогічної підготовки батьків.

Педагогічна культура батьків – компонент загальної культури, який акумулює в собі накопичений попередніми поколіннями досвід виховання. Як твердять психологи, навіть найсерйозніші прорахунки педагогів не позначаються так фатально на розвиткові особистості дитини, як неправильна поведінка батьків.

Педагогічна культура батьків є складною і динамічною системою, що має свої структурні елементи (демонструються на плакаті):

Педагогічні знання – це уявлення батьків про віковий період розвитку дитини, самоцінність періоду дитинства, про головні завдання виховання, які виявляються у ставленні до дитини, в оцінюванні її поведінки, реальній діяльності та спілкуванні з нею [18, с. 41].

5. *Вправа «Будуємо дім».* Мета: визначити обізнаність педагогів у формах, методах роботи з батьками.

Завдання: наступна вправа – «Будуємо дім».

- Завдання нашого будівництва ми окреслили – вони записані на даху будинку. А будівельним матеріалом будуть методи роботи. Для її проведення нам потрібно поділитися на дві групи. Пропоную використати гру «День і ніч».

- Група «День» – запише на аркуші паперу методи формування педагогічної культури батьків, а група «Ніч» – визначить, які перешкоди досягнення цієї мети, і запише їх на стікерах.

На виконання вправи дається 2 хв. (групи працюють за окремими столами).

- Групи готові. Прошу визначитись, хто зробить колегіальне подання напрацювань. Тож які методи сприяють формуванню педагогічної культури батьків (зачитують) - закріпіть їх на стіні будинку. Які ви бачите перешкоди?
- зачитуйте і закріплюйте біля будинку.

6. *Вправа «Хвилі любові».* Тож вдихнемо хвилю любові. (Використовується метод сугестивної педагогіки – навіювання на фоні спокійної музики – фонограма.) «Пам'ятаєте, коли Ви вперше відчували любов? Які почуття Ви переживали? Напевно, відчуття насолоди від життя, душевного підйому, емоційного тепла. Наразі навіть важко пояснити цей стан. Але Ви пам'ятаєте точно, що були щасливі.

Яким Ви відчували себе? Насамперед вільним. Пам'ятаєте це відчуття польоту?! Любов не стояла Вам на заваді нових знань, вона допомагала розкритися в роботі, давала поштовх до розвитку творчих можливостей.

Хвилі виховання – це і є хвилі любові. Навіть найменша пташка або рибка знає, хто її любить, а хто – ні. Навіть кімнатні рослини гинуть без любові.

Любов – це молоко Всесвіту, золоте яечко, світла аура, що зігріває душу. Хай Ваша любов струменить від серця до серця. Знайте, вона повернеться до Вас, помножена стократно. Я зичу вам любові, любові і розуміння».

7. *Вправа «Зміни висловлювання».* Мета: формувати практичні вміння без особистісного спілкування.

Завдання: у вас на столах лежать аркуші паперу, на яких записані звертання до батьків в авторитарному стилі. їх слід сформулювати в толерантному стилі.

- * Оголошення: «Увага! Витирайте взуття перед входом в групу».
- * Без довідки від лікаря за період відсутності дитини діти в групу прийматись не будуть.
- * Вашій дитині принести спортивну форму і взуття до 01.04.21 р.
- * Ні, ви не праві! Так не роблять.
- * Ваш син знову ображав дітей.
- * Ви як батько зовсім не займаєтеся дитиною.
- * До дитячого садка запізнюватися не можна.

* Наталіє Петрівно, ви так панькаєтесь зі своїм сином. Він уже дорослий – нехай роздягається сам.

* Це не моє питання. Зверніться до лікаря.

* Ще раз повторюю: не давайте дитині дорогих іграшок у дитячий садок.

Під час підбиття підсумків ведуча використовує слова: «Ну що, здавалося б слова... Слова та голос – більш нічого. А серце б'ється – ожила, Як їх почує!..» Т. Шевченко.

- Нагадую, слухання – це не просто мовчання – це активна діяльність, їй передують бажання почути, інтерес до співрозмовника. Будьте бажаними і цікавими співрозмовниками для батьків.

8. *Вправа «Кроки успіху»*. Мета: сприяти впровадженню в роботу інтерактивних форм роботи з батьками.

Завдання: на цих «сонячних» слідах (вирізаних з паперу) запишіть, які дії, на Вашу думку, сприяють успішній взаємодії з родинами.

У дитини самостійні рішення. – Зачитайте й закріпіть на доріжці, що веде до нашого дому.

Знання про поведінку давалося дітям на заняттях, під час бесід, сюжетно-рольових, дидактичних ігор тощо. Були використані комбіновані етичні бесіди, які поєднували обмірковування літературних творів з аналізом дій дітей, ігри-вправи, пояснювали сутність гуманних вчинків, допомагали усвідомлювати свою поведінку, адекватно оцінити вчинки, активізували почуття дітей, навчали порівнювати вчинки літературних героїв із поведінкою дітей [21, с. 30].

Підготовці дітей до кожного виду діяльності сприяла попередня робота батьків у сім'ї, їм пропонували виконати завдання відповідно до теми й мети занять, а також включали у різні види роботи дошкільного навчального закладу. Нами також був розроблений план проведення спільних заходів дошкільного навчального закладу і сім'ї (розваги, спортивні свята, свято «Бабусині гостини», вистава «Я та моя сім'я» тощо) (Додаток В).

2.3. Визначення рівня ефективності проведеної роботи

Результати проведеного нами дослідження показали що середній і низький рівні в розвитку дитячо-батьківських відносин викликають особливу увагу, тому що у відносинах батьків з дітьми впливають деякі порушення, що позначаються на появі у дітей тривожності.

Отже, нами було виявлено 25% – незадоволених своїм положенням у сім'ї; 75% – часто отримують дискомфорт, хоча і задоволені (див. рис. 2.7). У результаті дослідження ми припустили, що цих дітей не влаштовують відносини з батьками.

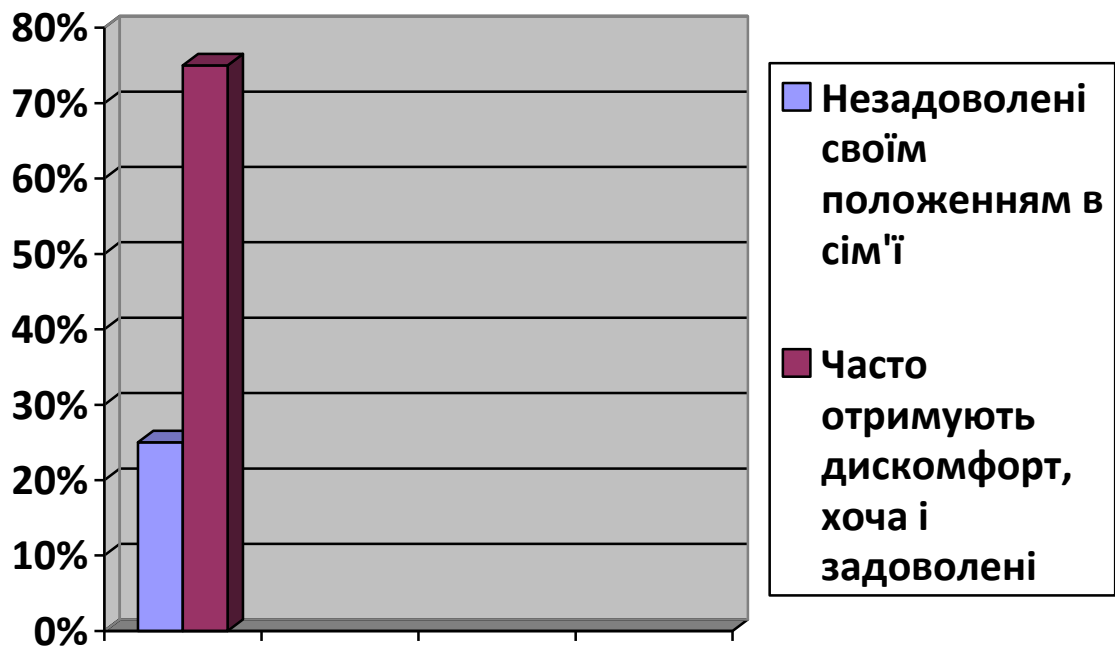

Рис. 2.7. Рівні щодо відносин дітей з батьками

За результатами нашого дослідження були виявлені причини, що викликають тривожність у дитини: страх фізичного покарання; страх залишитися в будинку сам на сам; відсутність батьківської турботи; елементи батьків за провини. 50% – спостерігалася наявність деяких причин, що

викликають тривожність. 20% – були відзначені всі ці причини і лише в 30% – випадках тривожність не спостерігалася (див. рис. 2.8).

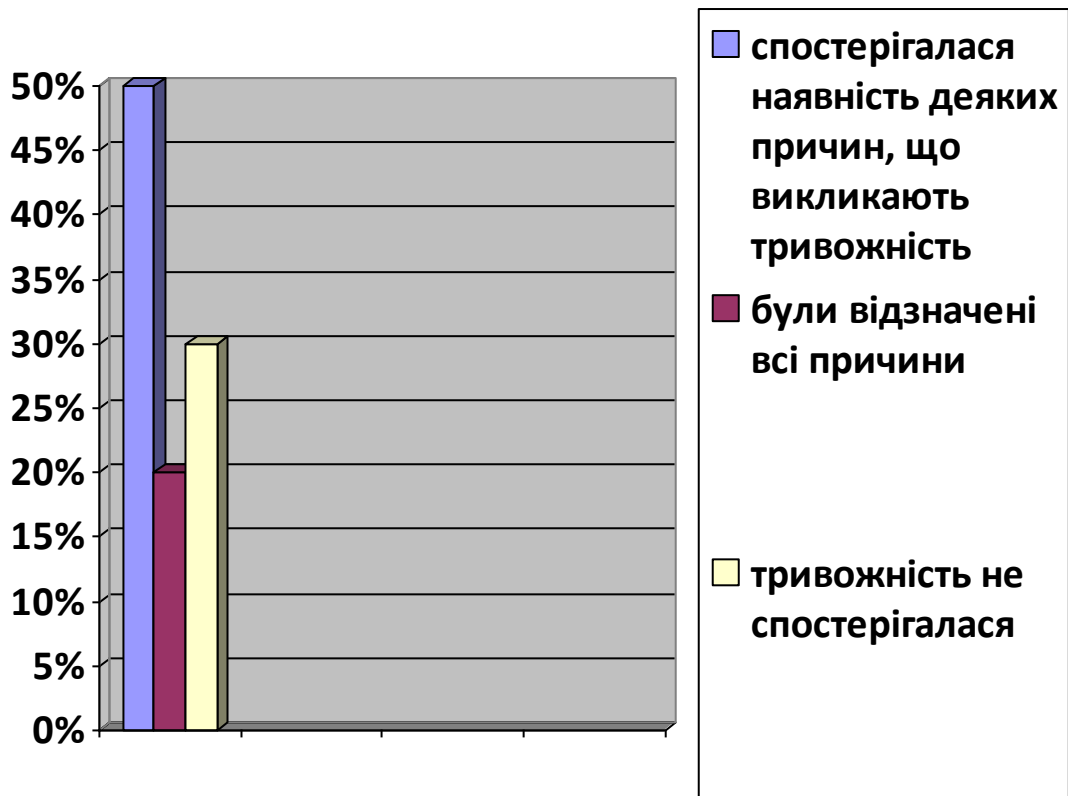

Рис. 2.8. Причини, що викликають тривожність у дитини ЕГ

На наш погляд, причинами, зростання тривожності у дітей, є те, що: у батьків не достатньо сформоване повне уявлення про виховання дитини; дитина не відчуває себе комфортно в сім'ї, діти ростуть в умовах дефіциту добра, ласки, любові; бояться покарання; у сім'ї – несприятлива обстановка; надмірна опіка [40, с. 81].

Аналіз тесту «Кінетичний малюнок сім'ї» (Р. Бернс і С. Коуфман), який ми провели повторно показав, що до високий рівень відносин 70%; середній рівень відносин 20%; низький рівня відносин 10%, (див. рис. 2.9).

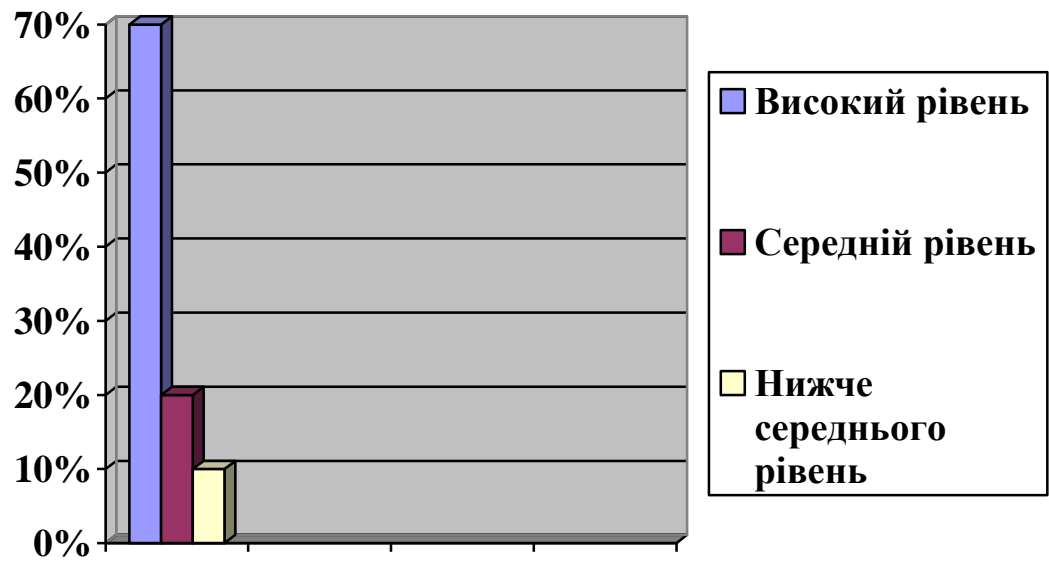

Рис. 2.9. Результати тесту «Кінетичний малюнок сім'ї»

За результатами тесту можемо зробити загальний висновок, що результати з попереднім обстеженням покращились, високий рівень у 40%, середній рівень покращився у 30%, нижче середнього рівень у 10%. Отже, на рисунку 2.9 бачимо, що у 70% сімей панує атмосфера позитивних відносин діти-батьки (високий рівень), 20% (середній рівень), 10% (нижче-середнього рівень).

Наступним завданням була діагностика рівня відношення батьків до дітей і дітей до батьків. Для цього нами була використана методика «Незакінчені речення».

Результати методики «Незакінчені речення» повторно, допомогли нам виявити взаємовідносини дітей до батьків. В ЕГ позитивні (високі) взаємовідносини спостерігаються у 60%, до повторного діагностування був результат 45%, тобто бачимо, що у 15% покращився результат, в КГ 70%, до повторного діагностування мали 50% (покращення відбулося на 20%). Негативні (низькі) відносини відчувають 10% в ЕГ, до повторного мали 30% (покращення на 20%), 10% в КГ, мали в першому результаті 20%, (покращення відбулось рівно в 10%). Середній рівень взаємовідносин дітей

до батьків 30% в ЕГ і 20% в КГ. Бачимо, що результати покращились і на сьогодні низький рівень не існує (див. рис. 2.10).

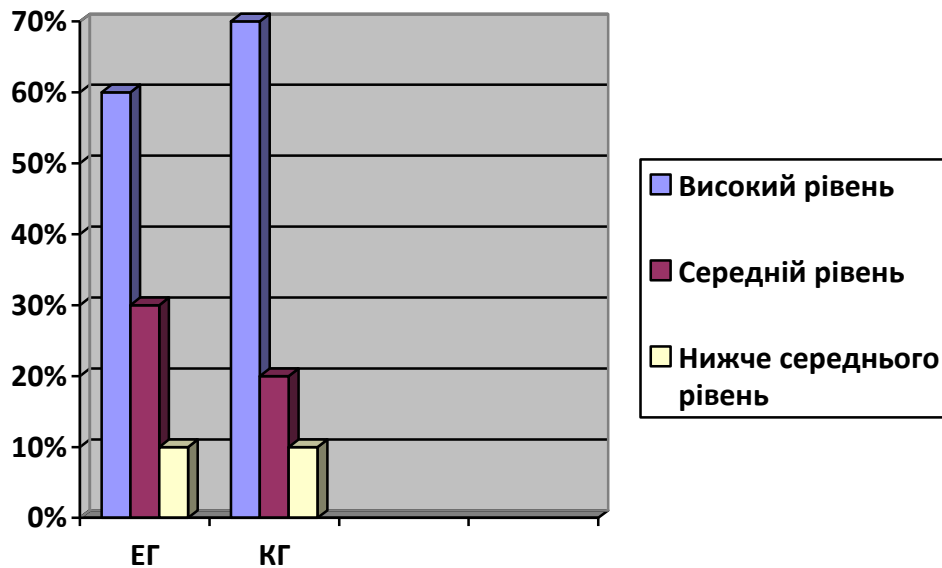

Рис. 2.10. Результати методики «Незакінчені речення», ЕГ і КГ

За результатами даної методики можна зробити загальний висновок, що в багатьох сім'ях діти мають тривожність у відносинах з батьками, між ними немає взаєморозуміння, але після повторного обстеження результати покращились.

Також було проведено методику «Діагностика розвитку спілкування з однолітками» (І.А. Орлова, В.М. Холмогорова).

Мета якої полягала: виявити рівень сформованості комунікативного досвіду дітей дошкільного віку з однолітками.

Методика діагностики: діагностика спілкування передбачає вивчення інтересу дитини до ровесника, чутливості до впливів, ініціативності дитини зі спілкуванням, просоціальних дій, співпереживання і цілей спілкування.

Для визначення рівня розвитку спілкування з однолітками варто використовувати: параметри спілкування з однолітками; шкали оцінки параметрів розвитку спілкування з однолітками.

Показниками спілкування дітей із однолітками служать такі параметри спілкування як:

- інтерес Вільгельма до ровесника (звертає чи не звертає дитина увагу до однолітка, знайомиться з його зовнішністю (наблизиться до однолітка, трактується одяг, обличчя, постать);

- ініціативність (прагнення дитини привернути увагу однолітка до своїх дій, адресовані усмішки, демонстрація своїх фізичних можливостей, залучення у спільні дії);

- чутливість (активність) – прагнення дитини до взаємодії з ровесником, бажання дитини діяти спільно, здатність реагувати на впливи однолітка і відповідати, спостереження за діями однолітка, прагнення підлаштуватися під них, наслідування діям однолітка;

- просоціальні дії (здатність дитини враховувати бажання однолітка, вміння поділитися, допомогти, робити щось разом);

- цілі спілкування (дії, з яких дитина прагне привернути увагу однолітка, залучає його у спільні дії і бере участь у них).

Показниками даного параметра є: експресивно-мімічні цілі (емоційна забарвленість дій дітей, розкутість однолітків); активна мова (лепет, окреме слово, фрази). Дана методика дозволяє виявити рівень комунікації дітей в дошкільному навчальному закладі.

Отже, за даною методикою було отримано наступні результати:

ЕГ – високий рівень – 60%; середній рівень – 30%; нижче середнього рівень – 10%;

КГ – високий рівень – 70%; середній рівень – 20%; нижче середнього рівень – 10% (див. рис. 2.11).

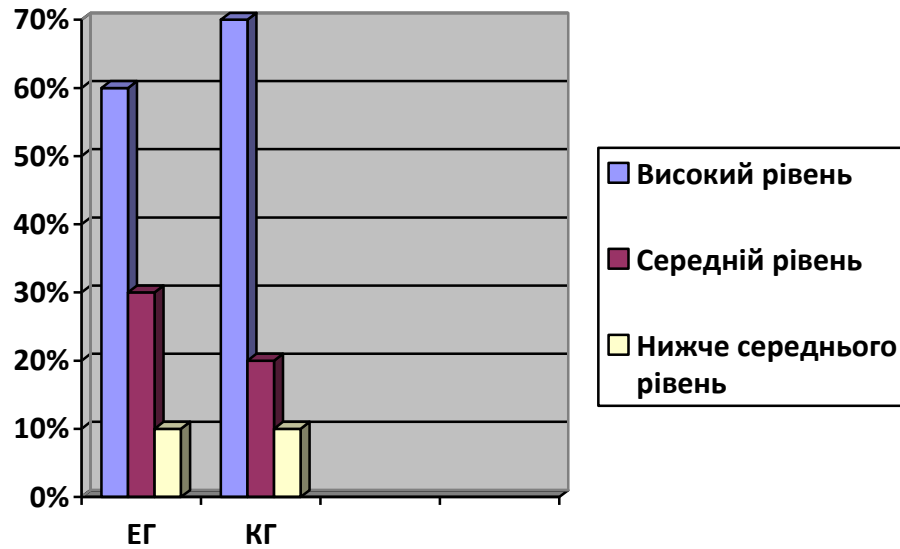

Рис. 2.11. Діагностика розвитку спілкування з однолітками ЕГ і КГ

Отже, з вищевикладеного, ми пропонуємо методичні поради педагогам:

1. Необхідно впроваджувати психологію довіри в ЗДО.

Довіра батьків педагогові полягає в повагу до її досвіду, знань, компетентності у питаннях виховання і, на довіру до його у силу його особистісних якостей (турботливість, доброта, чуйність).

Батьки мають бути упевнені у хорошому ставленні до своєї дитини вихователя. Щоб заслужити довіру батьків, педагог може організувати своє взаємодію Космосу з ними так (В.А. Петровський).

1-ї етап – «Трансляція батькам позитивного образу дитини». Вихователь будь-коли скаржиться на дитини, навіть коли він щось накоїв.

2-ї етап – «Трансляція батькам знання дитині, що вони було неможливо отримати у сім'ї». Вихователь повідомляє про успіхи та особливостях розвитку в ЗДО, особливостях спілкування його з дітьми, результатах навчальної діяльності, даних соціометрії тощо. У цьому дотримується принцип «є ваша дитина найкраще».

3-й етап – «Ознайомлення вихователя з вадами сім'ї у виховання дитини». На цьому етапі активна роль належить батькам, вихователь лише підтримує діалог, аби дати оціночних суджень.

4-й етап – «Спільне дослідження процес формування дитини». Лише на самій цьому етапі педагог, завоював довіру батьків при успішне проведення попередніх етапів, може починати обережно давати поради батькам.

Загальна тривалість етапів припадає близько півтора-двох місяців.

2. Здійснення педагогами ЗДО роботи з залучення батьків на навчально-виховний процес дошкільного закладу.

Діяльність ЗДО слід дотримуватися напрями створення єдиної активної розвиваючої середовища, щоб забезпечити загальні підходи до розвитку особистості сім'ї та дитячому колективі.

Здійснення контактів, і перетинів поміж батьками та педагогами ЗДО:

- а) проведення неформальних розмов дітей чи них з батьками, щоб обговорити досягнуті успіхи, незалежно від конкретних проблем;
- б) надання батькам письмового матеріалу про їхнє дітях;
- в) пропозиції відвідати психолога, звернути увагу до види дитячої діяльності чи режимні моменти;
- г) оформлення дошки оголошень для батьків;
- д) організація «батьківських днів» з єдиною метою показати, як займається їх дитина, або ознайомитися з роботою ЗДО.

3. Залучення батьків надання допомоги ЗДО:

- а) організації спільних цільових прогулянок, дозвілля;
- б) організація відеозйомки занять чи свят тощо;
- в) збір матеріалу для дитячих потреб

4. Участь батьків на щоденному відвіданні дітьми ЗДО:

- а) запрошення залишатися зі своїм дитиною, приєднатися до занять, ігор з дітьми;
- б) допомогу у випадках, наприклад під час проведення екскурсії.

5. Внесок батьків на розвиток виробництва і навчання своїх дітей:

А) як батьки працюють разом із дитиною дитячого садка (це має відбуватися у тих розуміння педагогами необхідності навчити батьків взаємодії з дитиною);

б) батьки продовжують вдома роботу з навчання дітей, яку ведуть педагоги.

6. Організація суспільної діяльності для батьків:

а) встановлення соціальних контактів на разовій чи основі, наприклад, організація вечірнього кафе;

б) стала група чи клуб спілкування в батьків;

в) запрошення лекторів з цікавих для питань.

7. Своєчасне проведення діагностики спільних цінностей і приватних негараздів у вихованні та розвитку дитини (з урахуванням стилю, і особливостей сімейного виховання) надання допомоги батькам.

8. Надання допомоги батькам у вихованні, у питаннях після виходу дитину чи чуйному щодо нього відношенню для гуманізаційно-батьківських відносин.

– нагромадження інформації та практичних рад.

– допомога у вирішенні питань, у пошуках виходу з кризових ситуацій;

9. Виявлення труднощів і допомогу (надання інформації батькам, або навчання практичним навичок), проведення педагогічних консультацій, розмов, семінарів, тренінгів, конференцій.

Висновки до другого розділу

По закінченні формувального етапу дослідження, нами був проведений контрольний етап. У роботі з дітьми ми використовували наступні методи: тест «Кінетичний малюнок сім'ї» (Р. Бернс і С. Коуфман); методика «Незакінчені речення». Друга група методів спрямована на виявлення знань батьків про дитину, вивчення батьківських відносин з дітьми, а також на виявлення значення для батьків співробітництва з дошкільним навчальним закладом. У роботі з батьками нами були використані наступні методи: анкетування; тестування: «Батьківське відношення до дітей» (А.Я. Варга, В.В. Столін).

Аналіз отриманих результатів переконав нас, що відбулися істотні зміни в дитячо-батьківських відносинах. За результатами нашого дослідження були виявлені причини, що викликають тривожність у дитини: страх фізичного покарання; страх залишитися в будинку сам на сам; відсутність батьківської турботи; елементи батьків за провини. 50% – спостерігалася наявність деяких причин, що викликають тривожність. 20% – були відзначені всі ці причини і лише в 30% – випадках тривожність не спостерігалася. Аналіз тесту «Кінетичний малюнок сім'ї» (Р. Бернс і С. Коуфман), який ми провели повторно показав, що до високий рівень відносин 70%; середній рівень відносин 20%; низький рівня відносин 10%. Результати методики «Незакінчені речення» повторно, допомогли нам виявити взаємовідносини дітей до батьків. В ЕГ позитивні (високі) взаємовідносини спостерігаються у 60%, в КГ 70%. Негативні (низькі) відносини відчувають 10% в ЕГ, 10% в КГ. Середній рівень взаємовідносини дітей до батьків 30% в ЕГ і 20% в КГ (див. рис. 2.10).

Порівнюючи дані дослідження, спрямованих на обстеження дітей та їх батьків, ми виявили, що відбулися значні зміни в батьківських відносинах до дітей, а це має позитивний вплив на їх емоційний стан, зокрема, на прояв тривожності. З результатів ми бачимо, що відбулася тенденція до поліпшення

дитячо-батьківських відносин, у більшості дітей тривожність знизилася до оптимального рівня.

На наш погляд, індивідуальні заняття з цими сім'ями допоможуть вирішити існуючими в них проблеми у взаєминах та налагодити позитивні стосунки дітей з батьками. При повторній обробки анкети №1 результати показали, що з 30 батьків 55% мають досить повні знання про виховання дітей. 35% мають недостатньо знань про виховання дитини. 10% батьків часткові, уривчасті знання про дитину і її виховання. Таким чином, ми констатуємо, що більшість батьків вже мають достатній рівень знань про особливості віку своєї дитини, про форми, способи, методи виховання.

Результати аналізу відповідей на запитання анкети №2 показали наступне, на жаль такі ж результати, що й на початку експерименту:

1. На запитання «Які проблеми виховання залишаються для Вас менш вивченими?» більшість батьків (60%) відповіли: «Взаємини між дітьми й батьками». Це говорить про те, що батьки обох груп погано інформовані в питаннях виховання дошкільників. Цей факт підтверджують відповіді на наступні два питання: «Чи читаєте Ви педагогічну літературу?», «Чи читаєте Ви газети й журнали, присвячені проблемам виховання дошкільників?» 50 % батьків не читають педагогічну літературу. 30% батьків не читають періодичні видання, присвячені проблемам виховання дошкільників.

2. Переважна більшість батьків експериментальної й контрольної груп займають пасивну позицію в питанні співробітництва дошкільного навчального закладу з сім'єю. Так, 60% батьків прагнуть одержувати інформацію про виховання своїх дітей лише на батьківських зборах. 90% батьків не прагнуть брати участь у роботі з дітьми в дитячому садку, мотивуючи це нестачею вільного часу й тим, що даним питанням повинні займатися тільки працівники дошкільного навчального закладу. Вести кружок у дитячому садку виявили бажання тільки по одному з батьків в кожній досліджуваній нами групі.

ВИСНОВКИ

Загальні результати дослідження показують, що рівень соціалізації дітей дошкільного віку не відповідає вимогам, висунутими Базовою програмою розвитку і виховання дітей дошкільного віку «Я у світі».

Усунення цих недоліків у практичній роботі вихователів дошкільних закладів та пошук шляхів підвищення рівнів соціалізованості передбачили необхідність упровадження в практику роботи дошкільних навчальних закладів методики підвищення показника соціалізованості дітей старшого дошкільного віку.

Таким чином, соціальний розвиток особистості є взаємопов'язаним процесом соціалізації дитини дошкільного віку, який, з одного боку, містить засвоєння соціокультурного досвіду у вигляді правил, норм, способів поведінки і взаємодії людей у соціумі, а з іншого-розвиває сутнісне «Я» дитини, її індивідуальність та неповторність, надає певної автономності та незалежності від соціуму, здатності гармонійно та ефективно адаптуватися до нових умов постійно змінюваного соціального середовища.

У роботі розглядалася специфіка процесу соціалізації дитини старшого дошкільного віку. Ми розглянули процес соціалізації дитини як процес його активного включення в існуючу соціальну систему через засвоєння знання соціальної взаємодії дошкільного освітнього закладу та його сім'ї.

Соціалізація власне є відображенням процесу становлення дитини, життєдіяльність якого, починаючи із появи світ, розгортається як «входження» до сім'ї і соціум. Особливу роль соціалізації особистості грає сім'я як первинна соціальна група. Саме сім'я має ознаки соціального інституту та для дитини-дошкільняти, якою він пізнає весь навколишній соціальний світ.

З визнання важливості сім'ї для процесу соціалізації дитини, необхідно знаходити шляхи залучення сім'ї у освітній процес. Це є об'єктивна необхідність, адже педагогів та батьків об'єднує сама мета – виховання розвиненої особистості.

Дослідження теоретичних джерел дозволили виявити проблеми соціалізації особистості дитини-дошкільняти, виділити стадії освоєння соціальної дійсності. Була визначена специфіка і зміст процесу соціалізації дитини-дошкільняти. Діяльність розробили критерії й економічні показники оцінки ефективності процесу соціалізації дітей старшого дошкільного віку. Проводилася виявлення організаційних умов ефективного функціонування процесу соціалізації дитини за умов взаємодії сім'ї та дошкільного освітнього закладу. Проведений теоретичний аналіз, який дозволив організувати роботу (анкетування) вивчення процесу інтеграції сім'ї та дошкільного закладу на основі цієї роботи розробити рекомендації до створення умов повноцінної соціалізації дитини-дошкільняти.

Запропоновані рекомендації спрямовані на створення єдиного розвивального середовища. Рекомендації дозволяють педагогам надавати інформаційну і навчальну підтримку сім'ям вихованців.

Через проведене дослідження ми з'ясували специфіку процесу соціалізації дитини-дошкільняти в аспекті взаємодії дошкільного освітнього закладу та його сім'ї за допомогою педагогічного супроводу. Процес соціалізації дитини – тема досить багатогранна і велика і передбачає більш поглиблене дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Г.М. Социальная психология. Москва: Аспект Пресс, 1996. 392 с.
2. Капська А., Безпалько О., Вайнола Р. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання). Київ: Світоч, 2002. 164 с.
3. Асташова Н. А. Концептуальные основы педагогической аксиологии. *Педагогика. 2002. № 8. С. 8-13.*
4. Арнаутова Є. Соціальне самопочуття сім'ї. *Дошкільне виховання, 2004, № 6, С.57-63.*
5. Асмолов А.Г. Психология личности. Москва: МГУ, 1990. С.289-311.
6. Байер О. Особливості формування соціальної впевненості дитини. *Практичний психолог. Дитячий садок. 2013. №4. С.45-51.*
7. Байер О. Особливості формування соціальної впевненості дитини. *Практичний психолог. Дитячий садок. 2013. №3. С.25-26.*
8. Баряєва Л., Герасимова О., Даніліна Г. «Джерело» програма соціокультурного розвитку дітей. *Дошкільне виховання. 2001. № 2. С.33-37.*
9. Божович Л. Личность и ее формирование в детском возрасте. Москва: Просвещение, 1968. 464 с.
10. Бичкова С. Формування вміння спілкування з однолітками у старших дошкільників: Методичні рекомендації для вихователів і методистів дошкільних освітніх установ. Київ: Артис, 2003. 96 с.
11. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. (січень 2021)
12. Богущ А.М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Програма. Київ: УЗМН, 1997. 109 с.
13. Богущ А., Варяниця Л., Гавриш Н. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Луганськ: АРТЕМ, 2006.

14. Богуш А.М. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія. [Наук. ред. А.М. Богуш]. Луганськ: Альма-матер, 2006. С. 45-78.
15. Богуш А.М. Парадигма «дитинство» в контексті розвитку особистості дошкільника: Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992 – 2002. Харків: «ОВС», 2002. 276 с.
16. Борисова Л. М. Як краще пізнати світ дитини. *Психологічна газета*. 2005. №20. С. 31–32.
17. Воспитателю о работе с семьей: пособие для воспитателя детского сада. / Под ред.. Виноградовой Н.Ф. Москва: Просвещение, 1989. 192 с.
18. Выготский Л. С. Педагогическая психология. Москва: Педагогика, 1996. 480 с.
19. Волкова М. А. Взаемосвязь ценностей родителей и их представлений про воспитание детей. *Психолог в детском саду*. 2005. №4. С. 67-82.
20. Гавриш Н. Гра-стратегія як засіб формування творчої особистості. *Дошкільне виховання*. 2004. №1. С.22-25.
21. Гамезо М.В., Герасимова В.С. Старший дошкольник и младший школьник: психодиагностика и коррекция развития. Воронеж: НВО «МОДЕК», 1998.
22. Говорун Т. В. Соціалізація статі як фактор розвитку «Я – концепції». Київ: Світоч, 2002. 265 с.
23. Даніліна Т. Сучасні проблеми взаємодії дошкільного закладу з родиною. *Дошкільне виховання*. 2000. №1. 48 с.
24. Давыдов В.В. Развития общения у детей. *Психологическая наука и образование*. 1996. №1. С.20-30.
25. Жигайло Н.І. Соціальна педагогіка: Навчальний посібник. Львів: Новий Цвіт, 2007. 256 с.

26. Зимняя И.А. Педагогическая психология: учебное пособие. Ростов: Феникс, 2007. 135 с.
27. Запорожец А.В. Избранные психологические труды. В 2 т. Психическое развитие ребенка. Москва: Просвещение, 1986. С.222-285.
28. Калуська Л. Праця як важливий засіб ранньої соціалізації дитини. *Дошкільне виховання. 2004. №2. С.9.*
29. Козлова С.А. Теория и методика ознакомления дошкольников с социальной действительностью. Москва: Академия, 1998. 245 с.
30. Кон И.С. Ребенок и общество. Москва: Академия, 2003. 244 с.
31. Коломийченко Л. В. Концепція і яскрава програма соціального розвитку дітей дошкільного віку. *Дитячий садок від А до Я. 2004. №5. 32 с.*
32. Коноваленко С.В. Куммуникативные способности и социализация детей 5-7 лет. Комплекс коррекционно-развивающих занятий и психологических тренингов. Москва: Академия, 2006. 48 с.
33. Кононко О.Л. Сім'я і дитячий садок: методичні матеріали на допомогу керівникам дошкільних закладів. Київ: Світич, 2010. 140 с.
34. Костюк Г.С. Навчання і розвиток особистості. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Рад. школа, 1972. 379 с.
35. Кривов Ю.И. Проблема социализации будущих поколений в зарубежной педагогике. Автореферат канд.пед.наук. Москва, 1992. 32 с.
36. Куликова Т.А. Семейная педагогика и домашнее воспитание. Москва: Педагогика, 1999. 155с.
37. Крамнікова В. О. Психодіагностика розвитку дошкільників – старший дошкільний вік. Харків: Ранок, 2013. 192 с.
38. Курінна С. Становлення особистості дитини дошкільного віку в процесі взаємодії різних соціальних інститутів. *Дошкільна освіта. 2010. № 1(27). С. 6–10.*
39. Ладивір С. Сім'я як партнер педагогів у формуванні ціннісних орієнтацій дитини. *Вихователь-метдист. 2017. №10. С.7-10.*

40. Лист Міністерства освіти і науки України від 11.10.2017 №1/9-546 (методичні рекомендації щодо організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців). *Вихователь-методист*. 2017. № 10. С.12-17.
41. Майер А.А. Видение развития ребенка в культурно-исторической парадигме. *Дошкольное образование*. 2003. №5. С.67-80.
42. Маяковська О., Пінковська Т. Практичні навички спілкування дорослих для збереження гідності дитини. *Психолог*. 2007. №2. С. 9.
43. Мудрик А. Социальная педагогика : учебник для студентов вузов /[Под ред. В. Слостенина]. Москва: Академия, 1999. С.192-213.
44. Мудрик А.В. Социализация в смутное время. Москва: Знание, 1991. С.6-29.
45. Москович С. Социальное представление: исторический взгляд. *Психологический журнал*. 1995. №1. С.22-39.
46. Мухіна В.С. Вікова психологія: Реноменологія розвитку, дитинство, отрочество: Підручник для студентів вузів, 7-е изд., М., Видавничий центр «Академія», 2002., 456 с.
47. Немов Г.С. Психология. Москва: Просвещение, 1994. С 315- 326.
48. Павленко Т. Чому вони конфліктують? *Дошкільне виховання*. 2020. № 1. С.2-7.
49. Павелків Р.В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості в дитячому віці. Волинь: Волинські обереги. 2004. 248 с.
50. Петровский А.В. Дети и тактика семейного воспитания. Москва: Академия, 1998. 143 с.
51. Печенко І. П. Соціалізація та виховання особистості в дошкільному дитинстві: компетентнісний підхід. *Вісн. Луганського. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2008. №7(146).
52. Полякова О.В. Робота з батьками в дошкільному закладі. *Дошкільний навчальний заклад*. 2007. №4. С.12-14.
53. Поніманська Т.І. Дитина і соціум. *Дошкільне виховання*. 2004. №8. С.4-6.

54. Поніманська Т.І. Сучасні підходи до гуманістичного виховання. *Дошкільне виховання*. 2002. №4. С. 3-5.
55. Поніманська Т.І. Формування соціальної компетентності дитини. *Нова педагогічна думка*. 1998. № 2. С. 91-95.
56. Приходько Ю.О. Формування позитивних взаємин у дитячому колективі. Київ: Рад. школа, 1987. 126 с.
57. Поніманська Т.І. Формування соціальної компетентності дитини. *Нова педагогічна думка*. 1998. № 2. С. 91-95.
58. Прищепа Т.І. Соціалізація дошкільників. *Психолог*. 2007. № 31-32. С. 31-46.
59. Прищепа Т. І. Соціалізація дошкільників. *Психолог*. 2007. №3. С.5-7.
60. Психологія дошкільника / Под ред. Л. В. Венгера. Москва: Просвещение, 1975.
61. Психологічне забезпечення процесу адаптації дитини до дошкільного закладу. *Дитячий садок*. 2005. №4. С. 4–5.
62. Рогальська-Яблонська І. П., Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: монографія. Київ: Міленіум, 2008. 431с.
63. Развитие общения дошкольников со сверстниками. / Под ред. А.Г. Ружской. Москва: Педагогика, 2004. 297 с.
64. Развитие социальной уверенности у дошкольников. Москва: Гуманитарный издательский центр «ВЛАДОС», 2002. 224 с.
65. Савчин М.В. Педагогічна психологія. Київ: Академвидав, 2007. 422 с.
66. Сергієнкова О. П. Вікова психологія. Київ: Центр літератури, 2012. 376 с.
67. Титаренко В.Я. Семья и формирование личности. Москва: Просвещение, 1987. 261 с.

68. Соціальна педагогіка. [За ред. Капської А.Й.]. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 488 с.
69. Фопель К. Як навчити дітей співпрацювати? Ч. 1. Київ: Генеза, 2008. 136 с.
70. Фримлан М.И. Методика роботи педагога дошкільного освіти. Москва: Академія, 2003. 160 с.
71. Чорна Л. Сучасне телебачення та його вплив на внутрішній світ і поведінку людини. *Психолог*. 2003. №43 (94). С.18-22.
72. Юдина Е. Педагогическая диагностика в детском саду: пособие для воспитателей дошкольных образовательных учреждений. Москва: Просвещение, 2002. 144 с.
73. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник. Харків: Прапор, 2004. 640 с.

Додаток А**Експериментальна група**

1. Артем А.
2. Антон К.
3. Анна К.
4. Артем Р.
5. Вікторія Г.
6. Вадим К.
7. Володимир С.
8. Єлизавета Д.
9. Галина К.
10. Дарина М.
11. Дар'я П.
12. Інна М.
13. Ірина Р.
14. Людмила С.
15. Катерина П.
16. Марія П.
17. Марія О.
18. Олена Р.
19. Анастасія Л.
20. Вікторія Д.

Контрольна група

1. Олена Ч.
2. Єлизавета П.
3. Лілія Ш.
4. Людмила Р.
5. Марина З.
6. Анастасія С.
7. Наталія Б.
8. Наталія Д.
9. Поліна К.
10. Руслан М.
11. Олександр Л.
12. Світлана В.
13. Сергій А.
14. Станіслав В.
15. Тетяна Р.
16. Олег О.
17. Назар К.
18. Микита П.
19. Олександр О.
20. Богдан Ч.

Анкета для батьків №2

1. Яка Ваша дитина? (упевнена, нерішуча і т.д.)
2. Наскільки самостійна Ваша дитина?
3. Чи замикається Ваша дитина після зауважень?
4. Наскільки контактна з навколишніми ваша дитина?
5. Чи є Ваша дитина «кумиром сім'ї»?
6. Що у Вашій дитині вас дратує; як ви з цим справляєтеся?
7. Як ведете діалог з дитиною? Чи відповідаєте на нескінченні «Чому»?
8. Чи караєте Ви дитину, і як дитина реагує на це?
9. Чи даєте ви дитині можливість висловитися, навіть якщо міркування здаються Вам дурними?
10. Чи вирішуєте ви з дитиною її проблеми?

В - високий рівень;

С - середній рівень;

НС- нижче середнього рівень;

Н - низький

Умовні позначки:

- середній рівень;

- високий рівень;

- нижче середнього рівень;

- низький рівень;

Додаток В

Опитувальник батьківського відношення

1. Я завжди співчуваю своїй дитині.
2. Я вважаю своїм обов'язком знати усе, про що думає моя дитина.
3. Я поважаю свою дитину.
4. Мені здається, що поведінка моєї дитини значно відхиляється від норми.
5. Потрібно тримати дитину осторонь від реальних життєвих проблем, якщо вони її травмують.
6. Я відчуваю до дитини почуття прихильності.
7. Гарні батьки оберігають дитину від труднощів життя.
8. Моя дитина часто неприємна мені.
9. Я завжди намагаюся допомогти своїй дитині.
10. Бувають випадки, коли знущальне відношення до дитини приносить їй велику користь.
11. Я відчуваю досаду стосовно своєї дитини.
12. Моя дитина нічого не доб'ється в житті.
13. Мені здається, що діти потішаються над моєю дитиною.
14. Моя дитина часто робить такі вчинки, які крім презирства, нічого не коштують.
15. Для свого віку моя дитина трошки незріла.
16. Моя дитина поводить себе погано спеціально, щоб досадити мені.
17. Моя дитина впитує в себе все негативне, як «губка».
18. Мою дитину важко навчити гарних манер при великому старанні.
19. Дитину варто тримати у строгих рамках, тоді з неї виросте порядна людина.
20. Я люблю, коли друзі моєї дитини приходять у наш дім.
21. Я беру участь у своїй дитині.
22. До моєї дитини «липне» усе негативне.
23. Моя дитина не доб'ється нічого в житті.
24. Коли в компанії знайомих говорять про дітей, мені трошки соромно, що моя дитина не така розумна і здатна, як би мені хотілося.
25. Я жалію свою дитину.
26. Коли я порівнюю свою дитину з однолітками, вони здаються мені доросліше і по поведінці, і по судженнях.
27. Я з задоволенням проводжу з дитиною весь вільний час.
28. Я часто шкодую про те, що моя дитина росте і дорослішає, і з ніжністю згадую її маленькою.
29. Я часто ловлю себе на ворожому відношенні до дитини.
30. Я мрію про те, щоб моя дитина досягла всього того, що мені не удалося в житті.
31. Батьки повинні пристосовуватися до дитини, а не тільки вимагати цього від неї.
32. Я намагаюся виконувати всі прохання моєї дитини.

33. При прийнятті сімейних рішень варто враховувати думку дитини.
34. Я дуже цікавлюся життям моєї дитини.
35. У конфлікті з дитиною я часто можу визнати, що вона по-своєму права.
36. Діти рано дізнаються, що батьки можуть помилятися.
37. Я завжди рахуюся з дитиною.
38. Я відчуваю до дитини дружні почуття.
39. Основна причина капризів моєї дитини – егоїзм, упертість і лінь.
40. Неможливо нормально відпочити, якщо проводити відпустку з дитиною.
41. Саме головне, щоб у дитини було спокійне і безтурботне дитинство.
42. Іноді мені здається, що моя дитина не здатна ні на що гарне.
43. Я розділяю захоплення своєї дитини.
44. Моя дитина може вивести із себе кого завгодно.
45. Я розумію засмучення своєї дитини.
46. Моя дитина часто дратує мене.
47. Виховання дитини – суцільне нервування.
48. Суворі дисципліна в дитинстві розвиває сильний характер.
49. Я не довіряю своїй дитині.
50. За суворе виховання діти дякують потім.
51. Іноді мені здається, що ненавиджу свою дитину.
52. У моїй дитині більше недоліків, ніж достоїнств.
53. Я розділяю інтереси своєї дитини.
54. Моя дитина не в змозі що-небудь зробити самостійно, а якщо і зробить, те обов'язково не так.
55. Моя дитина виросте непристосованою до життя.
56. Моя дитина подобається мені такою, якою вона є.
57. Я ретельно стежу за станом здоров'я моєї дитини.
58. Нерідко я захоплююся своєю дитиною.
59. Дитина не повинна мати секретів від батьків.
60. Я невисокої думки про здібності моєї дитини і не ховаю цього від неї.
61. Дуже бажано, щоб дитина дружила з тими дітьми, що подобаються її батькам.

Додаток Д

Батьківські збори на тему: «Почуйте серцем голос вашої дитини»

Мета зборів: Налагодження взаємодії дошкільного закладу з батьками. Створення дружніх і доброзичливих стосунків між батьками групи.

Спонукаати батьків до вільного невимушеного спілкування.

Формувати у батьків модель позитивних стосунків з дітьми.

Створити ситуацію позитивного настрою.

1) Вихователь:-

Доброго вечора, доброго дня

Хай сонце всміхається людям щодня,

Дорослим і дітям, звіряткам і квітам.

Ми раді зустрічі з вами щодня.

- Добрий день шановні батьки, колеги. Сьогодні я хочу познайомити Вас з однією притчею.

Притча: За день до свого народження дитина запитала у Бога: «Я не знаю, для чого йду в цей світ, що я там буду робити?» Господь відповів:- Я подарую тобі янгола, який завжди буде рядом із тобою. Він усе тобі пояснить.

- Але як я зрозумію його, я ж зовсім не знаю його мови?

- Янгол буде вчити тебе своєї мови. Він буде охороняти тебе від бід. Твій янгол навчить тебе жити. – А як звать мого янгола? – Не важливо, як його звать. Ти будеш звати його «мама»

Вихователь:- А й справді матуся для своєї дитини і янгол і подружка, і лікар, і порадник, і вчитель, і співрозмовник. В нашій групі є і зовсім молоді матусі і трішки старші. Але я впевнена, що ви всі дуже любите своїх діточок. Як маленьке немовля у світ двері відчиняє, то дарують йому слово. Слово це – його ім'я. Підростає немовлятко, чи дівчатко, чи хлоп'я, разом з ним іде це слово, слово це – його ім'я. Зараз я пропоную вам пригадати, як ви називаєте вдома свою дитину пестливо і записати це на паперовому

метелику, а потім кожна з вас розмістить свого метелика на «квітковому полі»(батьки виконують завдання)

Вихователь: - зараз почитаємо які діти живуть у нашій групі.

(вихователь читає «метеликів»)

2) Вихователь: Ваші діти всі різні у кожного свій характер, вони по різному виявляють свій настрій. А тепер пропоную пограти в гру «Впізнай настрої дитини»

Я буду вам по-черзі показувати малюнки, а ви уважно подивіться і скажіть в якому настрої зображена дитина і яка ситуація могла викликати такі емоції, добре?

(Малюнки:радість, злість, сум, занепокоєння, здивування, спокій тощо)

Вихователь: - Молодці, розумієтесь в станах дитини. Кожній родині потрібен свій затишний будинок.

Гра: «Побудуємо будинок»

3) Зараз я пропоную побудувати будинок.

У будинку є дах, так? Хто хоче бути дахом?

Хто бути стінами? (Двоє учасників)

У будинку є віконце.

Хто хоче бути віконцем?

А на підвіконні сидить пухнаста киця. Ви будите кицею? Сидить киця і бачить, що почався дощик.

Хто у нас буде дощиком? (двоє учасників)

Вийшла кішка на ганок. Аж бачить: жабка стрибає.

Хто у нас буде жабка?

Потім подув сильний вітер і пригнав дощову хмару. І нарешті вийшло сонечко.

4) **Фізична хвилинка** «Таночок Вперед чотири кроки »

Вихователь: я буду вам показувати рухи, а ви будите під музику повторювати

Вихователь: -Ось ми з вами відпочили, а тепер на стільчики сідайте уважно

слухайте і казку відгадайте.

Гра «Відгадай казку»

а) Котився, котився у Лисиці на носі опинився» (Колобок)

б) Він моторний і проворний по подвір'ю йшов та щось знайшов»

(Півник з казки «Колосок»)

в) Квоктала, квоктала Бабу і Діда здивувала» (Курочка ряба)

г) З соломи його зробили бік смолою засмолили» (Солом'яний бичок)

д) Друга в гості запросила, каші йому наварила, а її друг пригощав – борщу в горщик наливав» (Лисичка та Журавель)

е) Звірі в гості його запросили і борщу йому наварили, самі від нього ж сховались і на нього подивлялись» (Пан Коцький)

Вихователь: - Молодці, казки знаєте, а чи діткам ви читаєте?

Поради батькам

У своїх стосунках із дитиною дотримуйтеся «позитивної моделі».

Хваліть її, коли цього заслужила, підкреслюйте успіхи. Це зміцнює впевненість дитини у власних силах, підвищує її самооцінку.

Розмовляйте з дитиною завжди стримано, спокійно.

Заохочуйте дитину за виконання нею будь-яких видів діяльності, що вимагають концентрації уваги.

Використовуйте гнучку систему заохочень і покарань.

Дотримуйтеся чіткого розпорядку дня.

Давайте дитині можливість витратити надлишкову енергію. Корисні щоденні прогулянки та ігри на свіжому повітрі.

Забезпечуйте дитині безпеку життєдіяльності.

Порівнюйте дитину з нею самою (якою вона була раніше), а не з її однолітками.

Будьте для дитини прикладом у словах та вчинках.

Вихователь: А зараз давайте пригадаємо перлини народної мудрості:

Навіщо клад, коли в сім'ї ... (лад)

Нема того храму, щоб купити ... (маму)

На сонці тепло, а біля матері ... (добре)

Які мама й татко, таке й ... (дитятко)

Який дуб, такий тин; який батько, такий ... (син)

У дитини заболить пальчик, а у мами ... (серце)

Вихователь: Шановні батьки, пам'ятайте: ваша дитина – дар, який потрібно розвивати і формувати. Саме від вас залежить те, яким стане цей подарунок долі. І весь педагогічний колектив нашого садочка буде допомагати вам виховувати ваших діток щасливими, розумними та здоровими.

А зараз пропоную намалювати портрети ваших дітей. А як це просто зробити я вам підкажу. Ліву руку стисніть в кулак та прикладіть її до аркушу паперу. Обведіть її олівцем. Вийшло лице. Намалюйте очі, ніс, губи, брови. Не забудьте про колір очей вашої дитини. Потім домалюйте волосся та вушка. Ось, портрет готовий. Обережно вирізаємо і приклеюємо на нашу з вами картину. (Батьки виконують завдання)

Вихователь: Ось і отримали наш портрет нашої групи «Жасмин». Я сподіваюся, що вашим діткам буде затишно і комфортно в стінах нашого садочку. А зараз пропоную вам висловити свої враження від нашого заходу. (Батьки запалюють декоративні свічки і висловлюють свої враження)

Вихователь:

Я хочу щоб полум'я цієї свічі нагадало нам про те що:

Хай місяць обійде свій дім до світанку

Від вас все залежить, чарівні матусі,

І сонечко ясне світитиме зранку,

Від вас наші милі красиві матусі,

Весною і влітку завітне земля,

Від вашого серця і щирої правди,

Хлібами рясними уродять поля...

Яку ви засієте дітям назавжди!

Дай ,Бог, вам уміння і правди святої,

Щоб зло побороти для долі нової!
Дай, Боже здоров'я і довгого віку
Та років щасливих без ліку, без ліку!

Додаток Е**Сімейний проект на тему: «Екосвіт моєї сім'ї»**

Мета проекту: сприяти соціалізації дошкільнят через взаємодію сім'ї й дошкільного закладу; залучати батьків до екологічного виховання дошкільнят; формувати єдине виховне середовище «дошкільний заклад – сім'я».

I тиждень**«Смачно, корисно, гарно!»**

Мета: спонукати батьків до тісного спілкування зі своїми дітьми – бесід з ними про здорові продукти харчування та їх щоденне вживання про економне використання води, газу та електроенергії в домашньому господарстві; вчити батьків формувати в дітей естетичний смак під час приготування і вживання страв.

Заходи

Спільне приготування страв для сімейної вечері;
Оформлення книжечки «Смачні рецепти нашої родини»;
Конкурс між родинами «Екологічна кухня».

II тиждень**«Домашні улюбленці моєї родини»**

Мета: Виховувати в дітей любов, турботливе ставлення до тварин, рослин.

Заходи

Виставка малюнків «Мої улюбленці»;
Складання оповідань про своїх домашніх тварин, кімнатні рослини.

III тиждень**«Екологічна стежина моєї сім'ї»**

Мета: Спонукати батьків робити будь-яку пройдену з дітьми стежину екологічною.

Заходи

Складання скарбнички екологічних стежин;

Збір легенд, повір'їв про місцеві річки, ліси тощо;

Фотографування улюбленого місця відпочинку у вихідний день;

Вироблення «Правил юних друзів природи».

IV тиждень.

«Екологія душі»

Мета: Розвивати емоційно-чуттєву сферу дошкільнят – компонент їхньої екологічної культури. Формувати добрі взаємини , створювати позитивний психологічний мікроклімат вдома та в дитячому садку.

Захід

- Конкурс малюнків, емблем «Під знаком любові».

Ігри, спрямовані на розвиток соціалізації дітей старшого дошкільного віку

«Снігова королева»

Мета: розвиток вміння давати доброзичливу оцінку іншій людині.

Хід: Вихователь пропонує згадати казку «Снігова королева» і говорить, що у неї є пропозиція: Кай і Герда вирости і зробили чарівні окуляри, через які можна було розгледіти все те хороше, що є в кожній людині. Вихователь пропонує «приміряти ці окуляри» і подивитися уважно один на одного, намагаючись в кожному побачити якомога більше хорошого і розповісти про це. Дорослий перший надягає «окуляри» і дає зразок опису двох – трьох дітей. Після гри діти говорять, які труднощі вони зазнали в ролі розглядають, що відчували. Гру можна проводити кілька разів, відзначаючи, що з кожним разом дітям вдавалося побачити більше хорошого.

Варіант. Можна запропонувати всій групі «надіти окуляри» і по черзі розглядати кожного учасника гри.

«Телеграф»

Мета: розвиток вміння встановлювати «зворотний зв'язок» при взаємодії з іншими людьми.

Хід: Чотири дитини – «зв'язківці»; інші – спостерігачі; вихователь – відправник телеграми; одна дитина – її одержувач. Зв'язківці і одержувач телеграми виходять за двері. Вихователь запрошує одного зв'язківця і зачитує йому текст телеграми один раз. Перший зв'язківець, щоб краще запам'ятати текст, може ставити уточнюючі питання. Потім він запрошує другого зв'язківця і передає йому почутий текст; другий – третій; третій – четвертому; четвертий – одержувачу. Одержувач переказує почуте спостерігачам і питає: чи правильно він все зрозумів?

Приблизний текст. Вилітаю 7. Зустрічай рейсом о 10.00. Не забудь про цукерки і квіти. До зустрічі. Твій друг.

«Магазин іграшок»

Мета: розвиток вміння розуміти один одного, зняття психічного напруження, страху соціальних контактів, комунікативної боязкості.

Хід: діти діляться на дві групи – «покупці» і «іграшки». Останні загадують, який іграшкою кожен з них буде, і приймають пози, характерні для них. Покупці підходять до них і питають: що це за іграшки? Кожна іграшка, почувши питання, починає рухатися, здійснюючи характерні для неї дії. Покупець повинен здогадатися, яку іграшку йому показують. Покупець який не здогадався – йде без покупки.

«Міст дружби»

Мета: розвиток емпатії у емоційно відгороджених і егоїстичних дітей, подолання нерішучості, скутості у сором'язливих дітей.

Хід: Вихователь показує дітям лінійку і каже комусь із них: «Це міст дружби. Давай спробуємо утримати міст лобами. При цьому будемо говорити один одному що-небудь приємне». Гру можна проводити у вигляді змагань, виграє та пара, яка протрималася довше інших. Можна використовувати секундомір.

«Радіо»

Мета: розвиток стійкого інтересу до однолітків.

Хід: Гравці діти сідають півколом так, щоб добре бачити один одного. За лічилці вибирається ведучий (для першого разу може бути вихователь), він вибирає для опису одного з тих, хто сидить і відвертається до них спиною і говорить в «мікрофон»: «Увага! Увага! Загубилася дівчинка (хлопчик) ... (дає опис будь-кого з дітей). Нехай вона (він) підійде до диктора ». Всі діти по опису визначають, про кого йде мова. Потім роль диктора виконує дитина, яку описували.

Дана гра допоможе встановити контакт дітей один з одним в колективі, сприятиме вмінню прислухатися до думки інших, формувати позитивне ставлення до однолітків.

«Валіза»

Мета: розвиток здатності до встановлення позитивних взаємовідносин з іншими людьми.

Хід: Для того, щоб зіграти в цю гру, нам необхідно розділитися на дві команди. Для цього у мене є розрізні картинки, кожен візьміть для себе один фрагмент картинки. Ваше завдання – зібрати картинку, знайти місце своєї команди. Далі вихователь пропонує дітям уявну ситуацію: вони їдуть відпочивати без дорослих. Напередодні самі складають свій чемодан. Щоб нічого не забути, треба скласти список необхідного і того, що допоможе швидше познайомитися з іншими дітьми. Список потрібно скласти за допомогою схем, малюнків, значків.

Командам необхідно приготувати матеріали, обговорити і замалювати, що потрібно взяти для подорожі. Для цього вам відводиться 10 хвилин (ставляться пісочний годинник). Після закінчення часу, ведучий пропонує помінятися списками – замальовками і відгадати, що ж інша команда бере з собою в подорож.

Правила соціо – ігрової технології: робота в малих групах, зміна лідера, зміна мізансцен, інтеграція видів діяльності (соціалізація, комунікація, продуктивна, пошукова та ін.).

«Подарунки»

Мета: розвиток емпатії, творчості в спілкуванні, здатності передбачати бажання іншого, стверджувати своє позитивне «Я».

Хід: Для того, щоб почати грати в цю гру, вам необхідно розділитися на дві команди. Для цього пропоную встати півколом за номерами будинків, в яких ви живете, по наростанню (грають встають), а тепер розрахуйтеся на яблуко – Апельсин. Всі «яблука» встають у внутрішнє коло, а всі «апельсини» у зовнішнє коло. Діти утворюють два кола і рухаються під музику, по колу, в протилежних напрямках. За сигналом – зупиняються,

беруться за руки з однолітком, хто стоїть навпроти і повертаються один до одного обличчям.

Завдання: Спочатку діти із зовнішнього кола загадують про себе, щоб вони хотіли отримати в подарунок, а діти з внутрішнього кола відгадують. Якщо дитина відгадує, загадує дає їй жетон, якщо ні – віддає свій. У кожного гравця по 3 жетона. Граємо 3 рази, потім підраховуємо жетони.

Ігри та вправи що сприяють соціалізації дошкільників

Гра-вітання «Веселі звірятка».

Мета: створювати психоемоційний комфорт.

Дітям пропонується привітатись, як «веселі котики» — торкаючись плечима одне одного та говорячи: «Мур-мур-мур», потім, як «веселі песики» — торкаючись ступнями та говорячи: «Гав-гав-гав», як «веселі ведмедики» — торкаючись спинами, тручись одне об одного (*діти об'єднані у пари*).

Гра «Подаруй подарунок другові».

Мета: виховувати доброзичливість.

Діти передають одне одному м'ячик і називають подарунки, які вони хотіли б подарувати одне одному.

Гра «Опиши друга».

Мета: виховувати доброзичливість, уважність одне до одного.

Діти об'єднуються у пари, уважно розглядають одне одного, потім розвертаються та спинами торкаються одне одного. Психолог запитує у дітей-партнерів про зовнішній вигляд, колір очей, волосся, одягу. Опис порівнюється з оригіналом і робиться висновок про те, наскільки діти уважні одне до одного.

Психологічний етюд «Відвідування хворого друга».

Мета: виховувати доброзичливість, емпатію.

Одна дитина грає роль «хворого» друга. Решта дітей прийшли його провідати, принесли з собою гостинці, вкривають хворого ковдрою, наливають теплого чаю, жаліють його, поглядають на нього зі співчуттям, лагідно посміхаються. Психолог наголошує на тому, що коли люди піклуються одне про одного, тоді хворим легше перебороти хворобу, знайти в собі сили швидше одужати.

Вивчення прислів'я:

Психолог пропонує дітям вивчити народне прислів'я:

«Вірний друг - то найбільший скарб».

Якщо діти не розуміють значення слів, потрібно їм розповісти про них («вірний» - *ніколи не зрадить, прийде на допомогу*, «скарб» - *багатство, подарунок*).

Гра «Поклич лагідно».

Мета: виховувати доброзичливість до інших.

Діти стоять у колі. Одна дитина стоїть у центрі кола. Вона починає кликати іншу дитину, лагідно називаючи її ім'я та кидаючи їй декілька разів м'яч. Потім перша дитина запитує: «Я гралась з тобою, а з ким хочеш гратись ти?» І так по черзі.

Гра «Зобразіть предмет».

Мета: закріплювати знання та вміння користуватися мімікою та жестами..

Кожна дитина отримує предметну картинку, яку вона повинна без слів, за допомогою міміки та жестів показати решті дітей, а ті, у свою чергу, повинні її відгадати та назвати.

Гра «Склади картинку».

Мета: виховувати доброзичливість.

Діти об'єднуються у пари. Кожна пара повинна скласти картинку з частинок (пазлів). Діти повинні працювати злагоджено, ввічливо звертатись одне до одного.

Гра «Невербальна казка».

Мета: розвивати невербальне спілкування.

Діти не вербально показують казку «Ріпка» («Колобок»), заздалегідь домовившись про роль кожного.

Вправа «Вітання»

Мета: розвивати почуття єдності; позбутися напруження.

Діти стають у коло. Ведучий учить дітей правильно вітатися: «Подивіться будь-ласка, на свого сусіда, посміхніться йому, вклоніться і скажіть: «Вітаю», а зараз зробіть те саме із сусідом із другого боку». Існує ще один вид вітання - невербальне (тактильне). Діти стають у коло, ведучий

пропонує торкнутися плечем сусіда з одного боку, а потім - з другого; те саме можна зробити носиками, долоньками.

Вправа «Луна»

Мета: розвивати увагу одне до одного; створити можливості кожній дитині для того, щоб почуватися в центрі уваги. Діти стають у коло. Ведучий каже: «Той, хто сидить праворуч мене, називає своє ім'я і приплескує долоньками, ось так: “Катя” (по складах), а ми дружно, як луна, повторюємо за ним». Потім по колу всі по черзі називають своє ім'я.

Вправа «Посмішка по колу»

Мета: розвивати почуття доброзичливості, увагу одне до одного.

Діти стають у коло. Ведучий пропонує дітям передати уявну посмішку з рук у руки по колу, посміхаючись одне одному і промовляючи до свого сусіда що-небудь приємне і хороше.

Вправа «Добре серце»

Мета: розвивати навички спілкування, групової взаємодії.

Ведучий розташовує дітей у формі уявного серця, пропонує дітям по черзі передавати мотузок або клубок ниток, говорячи при цьому компліменти одне одному. Під час гри з'єднується мотузок, який кладеться на підлогу. Ведучий пропонує поглянути на фігуру і відповісти, що вона їм нагадує, що вони відчують.

Тренінг «Соціалізація - основа успішного розвитку особистості дошкільника»

Мета: підвищити рівень психолого-педагогічної підготовки педагогів щодо проблеми соціалізації дошкільників; активізувати вміння педагогів проектувати власну діяльність щодо успішної соціалізації дошкільників; розвивати вміння дискутувати й аргументувати; виховувати культуру спілкування.

Матеріал: папір, фломастери, мольберт, скотч, паперові пелюстки до квітки «Доброти», «Довіри», «Розуміння»; пам'ятка для педагогів.

План проведення:

1. Ознайомлення з правилами тренінгу.
2. Вправа «Побажай собі та іншим».
3. Соціалізація дошкільника (експрес-інформація).
4. Шляхи, методи, прийоми соціалізації дітей дошкільного віку (робота в групах).
5. Вправа «Оплески».
6. Рефлексія.

Хід:

1. **Ознайомлення з правилами тренінгу.**

Вихователь: Добрий день, шановні колеги! Я рада вас вітати! Тема нашого тренінгу: «Соціалізація – основа успішного розвитку особистості». Для того, щоб наша робота була ефективною і конструктивною, пропоную обговорити правила участі у нашому тренінгу.

Орієнтовні правила тренінгу:

- добровільна участь у виконанні вправ і завдань;
- тут і тепер;
- один говорить – усі слухають;
- слухати і чути;
- обговорення дії, а не особи.

2. Вправа «Побажай собі та іншим».

Учасники по колу промовляють, що вони хочуть побажати собі, під час зустрічі, та колегам.

3. Соціалізація дошкільника (експрес-інформація)

Багато часу батьки і педагоги сприймали дошкільний заклад як інституцію, відповідальну тільки за здоров'я та підготовку дитини до школи, то сьогодні поряд з цими аспектами діяльності дедалі більшої значущості набувають й інші функції дошкільного закладу, зокрема одна з основних – **соціалізація дитини.**

Соціалізація – у широкому розумінні цього слова означає розвиток людини як соціальної істоти, становлення її як особистості. По суті, соціалізація – це процес входження індивідів до різних спільнот, колективів і груп людей через засвоєння їх норм, ідеалів, цінностей. В основу механізму соціалізації лежить соціальна діяльність людини (спілкування, гра, навчання, пізнання, праця), завдяки якій відбувається виникнення свідомості та самосвідомості, засвоєння загальних способів практичної діяльності, формування соціальних зв'язків, здатність орієнтуватись у суспільних подіях.

Першим природним чинником соціалізації дитини виступає **сім'я**. Сім'я відіграє провідну роль у фізичному, емоційному, розумовому розвитку дітей. В сім'ї формуються фундаментальні ціннісні орієнтації. Саме в родині дитина пізнає, що таке добро і зло, любов, дружба та вірність.

Наступним соціальним мікросередовищем для дитини є дошкільний навчальний заклад – середовище, де вона продовжує отримувати елементарні знання, уміння, навички, які гарантують формування в неї здатності орієнтуватися в довкіллі, набувати життєвого соціального досвіду, адекватно реагувати на явища, події, людей та предметний світ.

Дошкільник наслідує близьких, дорослих, переймаючи їх манери, запозичує у них оцінку людей, подій, речей. І все це переноситься на ігрову діяльність, на спілкування з однолітками та формує особисті якості дитини.

Принципи успішної соціалізації дитини:

- зрозуміти і допомогти;
- позитивне ставлення до життя;
- прагнення до кращого;
- формування творчої активності;
- доброзичливе ставлення;
- збагачення внутрішнього світу дитини враженнями;
- грамотно і педагогічно доцільна побудова освітньо-виховного процесу.

Соціалізувати дошкільника – означає збагатити його індивідуальний досвід позитивними враженнями від спільної з іншими життєдіяльності, розвинути в нього соціальні потреби, сформувати соціальні вміння та навички, виховати «відчуття іншого», сформувати готовність та здатність брати іншого до уваги, працювати в команді, домовлятися, узгоджувати свою позицію, в разі потреби поступатися власними інтересами на користь соціальної групи, діставати насолоду від допомоги та підтримки іншої людини у складній ситуації, тобто жити обличчям до людей, з відкритим серцем, умінням гармонійно «вписуватися» в дитяче угруповання, знаходити в ньому своє місце, визначати свій статус серед однолітків відповідно до своїх можливостей та домагань, товаришувати.

4. Шляхи, методи, прийоми соціалізації дітей дошкільного віку (робота в групах).

Соціалізація – це процес становлення особистості, яка була б здатна адаптуватися до умов, що постійно змінюються та реалізувати себе в цих умовах.

Дошкільний вік – яскрава, неповторна сторінка життя кожної людини. Саме в цей період починається процес соціалізації, встановлюється взаємозв'язок з провідними сферами буття: світом людей, природи, предметним світом, відбувається залучення до культури, до загальнолюдських цінностей.

В новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти визначена освітня лінія *«Дитина в соціумі»*.

Головне завдання реалізації освітньої лінії – розкрити дитині соціальний світ і допомогти їй усвідомити своє місце в ньому як активного учасника, набути соціального досвіду.

У дошкільному віці формуються **основи соціальної компетенції дитини**: вміння орієнтуватися у світі людей (рідні, близькі, знайомі, незнайомі, люди різної статі, віку, роду занять та ін.); здатність розуміти іншу людину, її настрій, потреби, особливості поведінки; вміння поважати інших людей, допомагати, турбуватися про них; обирати відповідні ситуації спілкування та спільної діяльності.

У новій редакції Базового компонента визначено такі компетенції дошкільника стосовно соціального оточення: **родино-побутова** – обізнаність з нормами та правилами сімейного (родинного) співжиття, здатність їх дотримуватися; вміння підтримувати доброзичливі, дружні, довірчі стосунки в родинному колі, проявляти турботу про різних та близьких членів родини і любов до них; та **соціально-комунікативна** – обізнаність з різними соціальними ролями людей (знайомі, незнайомі, свої, чужі, діти, дорослі, жінки, чоловіки, дівчатка, хлопчики, молоді, літні тощо); з елементарними соціальними та морально-етичними нормами міжособистісних взаємин; уміння дотримуватись їх під час спілкування. Йдеться про здатність дитини взаємодіяти з людьми, які її оточують: узгоджувати свої дії, поведінку з іншими; усвідомлювати своє місце в соціальному середовищі; позитивно сприймати себе; вміння співпереживати, співчувати, допомагати іншим.

Для успішної соціалізації особистості дошкільника важливо будувати виховний процес як створення виховного розвивального середовища, в якому дитина може активно діяти, пізнавати світ, спілкуватися з дорослими й однолітками.

Необхідно щоденно в процесі взаємодії з дитиною в простих побутових ситуаціях вчити любити те, що її оточує, що потребує людської уваги,

турботи – все, що живе, росте, чим ми користуємося, що страждає, є слабким і потребує нашої допомоги.

Для того, щоб нам продовжити роботу необхідно об'єднатись в 3 групи, проговоривши по колу слова: «Розуміння», «Доброта», «Довіра».

Таким чином у нас утворились 3 групи (нагадування правил тренінгу). В кожній групі виберіть ведучого, того хто буде організовувати діяльність, секретаря – того, хто буде писати, і того, хто буде відповідати, тобто захищати напрацьований проект.

Кожна група отримує своє завдання:

- *картка № 1* – скласти *квітку «Розуміння»*, на пелюстках якої визначити (написати) причини, через які дитина не може соціалізуватись;
- *картка №2* – скласти *квітку «Доброти»*, на пелюстках якої визначити (написати) методи і прийоми, які можна використати для успішної соціалізації дитини;
- *картка № 3* – скласти *квітку «Довіри»*, на пелюстках якої визначити (написати) напрямки і форми роботи з батьками з проблеми соціалізації дошкільників.

Для підготовки Вам надається 15 хвилин. По закінченню часу, кожна група захищає свій проект. «Квітки» розміщуються на мольберті.

Робота в групах, захист проектів.

Висновок: Отже, важливим виховним фактором соціалізації є найближче соціальне оточення, в якому проходить життя і діяльність дитини, тобто середовище – сім'я, дитячий колектив, товариші, дорослі люди, з якими безпосередньо спілкуються діти.

Соціалізація – це складний і багатогранний процес, який триває все життя людини, а його основи закладаються в дошкільному дитинстві.

Тож я всім вам бажаю, щоб на Вашій педагогічній ниві завжди буяли квіти «Доброти», «Розуміння», «Милосердя», «Довіри», «Любові», «Ввічливості», «Людяності», «Краси».

5. Вправа «Оплески».

Ми сьогодні з вами добре попрацювали. І на завершення я пропоную вам уявити на одній долоні посмішку, а на іншій – радість. А щоб вони не пішли від нас, їх треба міцно-преміцно з'єднати в оплески (*Вправа «Оплески»*).

6. Рефлексія.

- Що нового ви сьогодні взяли для себе?
- Чого б ви хотіли всім побажати?

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) Київ, 2012. 34 с.
2. Т. Поніманська Дитина в соціумі: робота за освітньою лінією. «Дошкільне виховання» № 9, 2012. 49 с.
3. С. Ладивір. Взаємодія сімейного й суспільного виховання в розвитку ціннісних орієнтирів дошкільників. «Вихователь-методист» № 9-2014. 56 с.